

Kultura indijanskih plemena američkog jugozapada i njihov odnos s doseljenicima

Leskovar, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:337958>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-07-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Sara Leskovar

KULTURA INDIJANSKIH PLEMENA
AMERIČKOG JUGOZAPADA I NJIHOV
ODNOS S DOSELJENICIMA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

SARA LESKOVAR

KULTURA INDIJANSKIH PLEMENA
AMERIČKOG JUGOZAPADA I NJIHOV
ODNOS S DOSELJENICIMA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mladen Tomorad

Zagreb, 2021.

Sadržaj

1. Istraživačko pitanje i ciljevi rada.....	1
2. Metodologija.....	1
3. Izvori i historiografska obrađenost teme.....	2
4. Uvod u povijest američkih indijanskih plemena.....	2
5. Kultura indijanskih plemena američkog jugozapada.....	3
5.1. Prve kulture američkog jugozapada.....	4
5.1.1. Kultura Hohokam.....	5
5.1.2. Kultura Mogollon.....	6
5.1.3. Kultura Anasazi.....	8
5.2. Pueblo plemena.....	10
5.2.1. Istočna Pueblo plemena.....	12
5.2.2. Zapadna Pueblo plemena.....	14
5.3. Apache plemena.....	16
5.4. Navajo plemena.....	22
5.5. Južna Paiute plemena.....	27
5.6. Pleme Quechan (Yuma).....	28
5.7. Pleme Mojave.....	29
5.8. Pai plemena.....	30
5.9. Pleme Yavapai.....	31
5.10. O'odham plemena.....	32
5.11. Pleme Comanche.....	32
6. Odnos indijanskih plemena američkog jugozapada s doseljenicima.....	36
6.1. Odnos Apache plemena s doseljenicima.....	37
6.2. Odnos Navajo plemena s doseljenicima.....	40
6.3. Odnos Pueblo plemena s doseljenicima.....	44
6.4. Odnos ostalih jugozapadnih plemena s doseljenicima.....	45
7. Zaključak.....	50
8. Popis korištenih izvora.....	51

1. Istraživačko pitanje i ciljevi rada

Cilj ovog rada prvenstveno je prikazati bogatu kulturnu i društvenu razvijenost indijanskih plemena na području jugozapada sjevernoameričkog kontinenta te način na koji su se kolonizatori, većinom europskog podrijetla, odnosili prema stanovnicima koje su zatekli na teritoriju Novoga svijeta. Svakodnevni život, religijski običaji, politička i društvena organiziranost te umjetnost i arhitektura stvorili su kulturnu sliku svakog pojedinačnog indijanskog plemena, a odnosi s doseljenicima važan su dio njihovog povijesnog razvoja, čije su posljedice vidljive i u suvremeno doba.

Svako djelo koje pokušava istražiti kulturu i povijest američkih indijanskih plemena mora, dakle, obuhvaćati njihove drevne kulturne tradicije, njihove povijesne odnose s doseljenicima pretežno europskog porijekla i suvremene probleme svakodnevnog života indijanskih plemena danas.¹ Ovaj će se diplomski rad fokusirati na proučavanje kulture indijanskih plemena na teritoriju američkog jugozapada, koji uključuje područja Arizone, Novog Meksika, južne Ute i Colorada, te na odnos starosjedioca tih područja s doseljenicima koji su imali pretenzije na njihov teritorij.²

2. Metodologija

Struktura rada sastojat će se od dvije primarne cjeline. Jedna će cjelina dubinski istražiti svakodnevni život, religijske običaje i društvenu organizaciju indijanskih plemenskih zajednica jugozapada. Druga će cjelina biti koncentrirana na sukobe između plemena i doseljenika na novootkrivenom kontinentu. Poglavlje koje se bavi kulturom indijanskih plemena jugozapada potom će biti podijeljeno na potpoglavlja koja će istraživati prve kulture nastanjene na ovom području te običaje indijanskih plemena koja su se potom naselila na jugozapadne teritorije. Iduće poglavlje, „Odnos indijanskih plemena američkog jugozapada s doseljenicima“, obrađivat će konflikte između različitih indijanskih plemenskih zajednica ovog područja i

¹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: VI.

² EATON 2000: 67.

kolonizatora koji su posezali za njihovim teritorijima te prikazati kako su takvi sukobi utjecali na život pripadnika indijanskih plemena u suvremeno doba.

3. Izvori i historiografska obrađenost teme

Rad će primarno biti baziran na stranoj, uglavnom američkoj, literaturi i izvorima. Istraženost ove teme znatno je opsežnija među američkim, a ponekad i britanskim povjesničarima i arheolozima koji su istražili skoro sve aspekte kulture indijanskih plemena američkoga jugozapada. Pokrivenost teme sukoba između indijanskih plemena i europskih kolonizatora u stranoj je literaturi također znatna. S druge strane, pokrivenost ove tematike na hrvatskom je području vrlo oskudna, pogotovo kada u obzir uzimamo samo područje jugozapada sjevernoameričkog kontinenta.

Istraživanje će se temeljiti na brojnim povijesnim izvorima, zbornicima radova, enciklopedijama te autorskim knjigama američkih povjesničara i arheologa koji su tijekom 20. stoljeća te početkom 21. stoljeća prikupili mnoštvo relevantnih podataka o kulturi indijanskih plemena na području jugozapada. U drugoj polovici 20. stoljeća u diskurs koji se vodio među povjesničarima i arheolozima uključili su se i sami pripadnici indijanskih plemena te su počeli aktivno sudjelovati u oblikovanju povijesti vlastitih predaka.³ Tim se putem otvorio dijalog koji je omogućio ispravljanje zabluda i pogrešaka dotada prisutnih u povijesnoj akademskoj sferi.⁴

4. Uvod u povijest američkih indijanskih plemena

Američka indijanska plemena postala su predmet svjetskog zanimanja otkrićem američkog kontinenta 1492. g. na putovanjima Kristofora Kolumba.⁵ Međutim, od samoga početka, odnos europskih doseljenika prema indijanskim plemenima na području sjevernoameričkog teritorija bio je prepun konflikata, kulturnih zabluda i stereotipa.⁶ Prvi Europljani koji su doputovali na

³ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V-VI; ELLIOTT 2007: 8.

⁴ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V-VI.

⁵ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V; HUGHES 2001: 8; DEER 2006: VII; IVERSON 2006: 14.

⁶ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V; DEER 2006: VII; ZIMMERMAN 2008: 6.

kontinent Sjeverne Amerike pogrešno su zaključili da su stigli do Azijskog kontinenta, koji su nazivali „Indija“, te su potom pogrešno označili ljude koje su ondje zatekli kao „Indijance“.⁷ Iako su ubrzo shvatili da je njihovo imenovanje netočno te da američki kontinent nije povezan s Azijom, Europljani su nastavili američke starosjedioce nazivati „Indijancima“, premda se u stvarnosti nije radilo o jedinstvenom narodu i kulturi, nego tisućama različitih kultura (Europljani su ih prozvali „plemenima“) koje su se služile mnogim različitim jezicima.⁸ Starosjedioci američkoga kontinenta predstavljaju jednu od najraznolikijih i najbogatijih svjetskih kulturnih regija koja pobuđuje zanimanje istraživača i povjesničara i danas.⁹

Prva tri stoljeća kontakta indijanskih plemena s doseljenicima bila su pogubna za starosjedioce. Doseljenici su na nove teritorije prenijeli bolesti protiv kojih se starosjedioci nisu mogli braniti, njihova oružja bila su razvijenija i efikasnija, pa su s lakoćom mogli otjerati starosjedioce s vlastitih teritorija te prisvojiti njihovu zemlju, a u isto vrijeme okarakterizirati ih kao neciviliziran i opasan narod.¹⁰ Društveni pokreti 1960-ih godina doveli su do redefinicije pogleda na povijest i kulturu američkih indijanskih plemena.¹¹ Znanstvenici na studijskim područjima koja su proučavala kulturu indijanskih plemena borili su se protiv dosadašnjih eurocentričnih stavova prisutnih u akademskim disciplinama poput antropologije i povijesti.¹² Pripadnici indijanskih plemena sve su više surađivali na rješavanju problema kao što su indijanski suverenitet i povijesna potraživanja zemlje te su se medijima koristili za edukaciju javnosti o stvarnosti života indijanskih plemena kroz povijest.¹³

5. Kultura indijanskih plemena američkog jugozapada

Na pustinjским područjima američkog jugozapada nastanila su se brojna indijanska plemena. Apache i Navajo plemena su na taj teritorij migrirali sa sjevera, a brojna plemena Pueblo Indijanaca razvila su se iz prapovijesne kulture Anasazi.¹⁴ Ostala plemena ovoga

⁷ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V; HUGHES 2001: 8; ZIMMERMAN 2008: 10.

⁸ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V; HUGHES 2001: 8; DEER 2006: VI-VII; ELLIOTT 2007: 8; ZIMMERMAN 2008: 10.

⁹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V; ZIMMERMAN 2008: 6.

¹⁰ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V; HUGHES 2001: 8; DEER 2006: VII; ZIMMERMAN 2008: 6.

¹¹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V; ELLIOTT 2007: 8.

¹² THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V.

¹³ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: V-VI.

¹⁴ EATON 2000: 67; MADDEN 2000: 101; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 132; BARRETT 2003: 627.

područja različitog su porijekla te su formirala individualne običaje i kulturu. Gotovo su se sva jugozapadna indijanska plemena bavila poljoprivrednim djelatnostima, a prehranu su dopunjavala sakupljanjem sezonski dostupne biljne hrane ili lovom.¹⁵ Većina je također, sudeći prema ostacima njihovih nastambi, ceremonijalnim građevinama i predmetima proizvedenim za svakodnevnu uporabu, posebno keramici i tekstilu, razvila tehnološki naprednu kulturu.¹⁶ Religijska vjerovanja bila su iznimno važan aspekt plemenskih zajednica jugozapada.¹⁷ Svako je pleme razvilo vlastite ceremonijalne plesove, procedure i rituale pomoću kojih su održavali vezu s prirodom i zajedništvo unutar društva.

5.1. Prve kulture američkog jugozapada

Najranije starosjedioce koji su naseljavali područje američkog jugozapada arheolozi nazivaju paleoindijanskim kulturama, dok su u povijesnoj literaturi poznatiji kao Cochise kultura, a područjem su se rasprostranili oko 9000. g. pr. Kr. te su se kao nomadske skupine prehranjivali lovom na divljač i prikupljanjem biljne hrane.¹⁸ Područje jugozapada obilovalo je divljači, a sadržavalo je i nekoliko izvora vode, pa je time predstavljalo izvanredno mjesto za razvoj ranih indijanskih kultura.¹⁹ Pronađeni artefakti koji se pripisuju kulturi Cochise uključuju brojne kamene alate poput noževa, strugala, svrdla, sjeckalica i šiljaka, a lokalitet Bat Cave svjedoči o počecima poljoprivredne djelatnosti na teritoriju.²⁰ Područje jugozapada sastojalo se od krševitog terena i sušnog krajolika u kojem je kasnije stanovništvo preživljavalo baveći se pretežno poljoprivrednim djelatnostima.²¹ Do 1800. g. pr. Kr. stanovnici jugozapada polako su počeli pokazivati znakove prelaska na sjedilački način života, razvijali su stambene baze ili logore te započeli s uzgojem kukuruza, najvjerojatnije uvezenog iz Meksika, ali su i dalje bili vrlo oprezni u tome da im prehrana ne ovisi samo o poljoprivredi, pa su se nastavili prehranjivati i lovom na divljač i sakupljanjem biljnih plodova.²² Do 300. g. pr. Kr., tri su se

¹⁵ CANNON 2000: 5; ZIMMERMAN 2008: 52.

¹⁶ CANNON 2000: 5; ZIMMERMAN 2008: 52.

¹⁷ CANNON 2000: 6-7; ZIMMERMAN 2008: 52.

¹⁸ EATON 2000: 67; FARIS CULLEY 2003: 449; HOAGSTORM 2003: 53.

¹⁹ FARIS CULLEY 2003: 449-450; ZIMMERMAN 2008: 52.

²⁰ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 231; BARRETT 2003: 616-617; FARIS CULLEY 2003: 450.

²¹ EATON 2000: 67; FARIS CULLEY 2003: 450-451; ZIMMERMAN 2008: 52.

²² EATON 2000: 67; FARIS CULLEY 2003: 450-451.

glavne poljoprivredne kulture razvile na ovom području, a to su bile kulture Hohokam, Mogollon i Anasazi.²³

5.1.1. Kultura Hohokam

Kultura Hohokam razvila se na području jugozapada sjevernoameričkog kontinenta u Novom Meksiku i južnoj Arizoni do 200. g. pr. Kr.²⁴ Smjestila se u dolinama rijeka Gile i rijeke Salt, a najveće arheološko nalazište ove kulture bio je lokalitet Snaketown.²⁵ Naziv kulture potječe iz jezika plemena Akimel O'odham, a možemo ga prevesti kao „oni koji su otišli/nestali“ (eng. *those who have gone*).²⁶ Kultura Hohokam oko 700. g. pr. Kr. razvila je složeni sustav za navodnjavanje koji se protezao dolinom rijeke Salt, a koristili su ga za navodnjavanje kukuruza, graha, tikve i pamuka.²⁷ Nositelji kulture trgovali su vlastitim poljoprivrednim proizvodima, od kojih je najvažniji bio pamuk, koji su razmjenjivali i kao neobrađenu sirovinu i kao gotovi tkani proizvod.²⁸

Karakteristične nastambe Hohokam kulture bile su polu-podzemne jamske građevine, a značajna posebnost kulture bila su igralište za loptu, prisutna na većim arheološkim nalazištima.²⁹ Jamske su nastambe izgledale kao jednostavne, plitke jame ukopane u zemlju, obložene kamenjem ili granjem koje je sprječavalo urušavanje bočnih strana građevine prema unutra, zatim su bile prekrivene krovom od tankih grana s nekoliko centimetara blata na vrhu.³⁰ Iako je većina jugozapadnih indijanskih kultura ovoga vremena gradila male, raštrkane seoske nastambe, kultura Hohokam počela se širiti i na okolna područja te su time i njihove nastambe postajale složenije.³¹ Arheološki dokazi sugeriraju da je prateći ovaj razvoj, socijalna nejednakost među pripadnicima kulture Hohokam također rasla.³² Dokazi nejednakosti vidljivi su u razlikama u lokaciji i veličini jamskih nastambi karakterističnih za ovu kulturu, zanatskoj

²³ EATON 2000: 67-69; FARIS CULLEY 2003: 451; HOAGSTORM 2003: 53.

²⁴ EATON 2000: 67-68; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262; FARIS CULLEY 2003: 451.

²⁵ EATON 2000: 68; BARRETT 2003: 642; FARIS CULLEY 2003: 451.

²⁶ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262; FIXICO 2008: R8.

²⁷ EATON 2000: 68; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262; BARRETT 2003: 642; FARIS CULLEY 2003: 451-452; WILKINS 2009: 281.

²⁸ EATON 2000: 68.

²⁹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262-263; BARRETT 2003: 626-627.

³⁰ FARIS CULLEY 2003: 452.

³¹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262.

³² THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262.

specijalizaciji (pogotovo u izradi nakita od školjki), trgovini egzotičnim sirovinama te distinkcijama kod pokopa mrtvih (samo u određenim grobovima pronađena je vrijedna imovina)³³.

Naselja kulture Hohokam varirala su od velikih zajednica s tisućama stanovnika, poput Snaketowna, pa sve do manjih, raspršenih sela.³⁴ Od pogrebnih običaja kulture Hohokam, najčešće se prakticiralo kremiranje, ali su postojali i drugi pogrebni postupci.³⁵ Nositelji kulture Hohokam izrađivali su brojne ukrase od školjki, keramike, tirkiza, jeta i obsidijana, a izrada ukrasa poput bakrenih zvona i papiga ukazuje na postojanje trgovačkih veza s kulturama meksičkog teritorija.³⁶ Trgovačkim putevima jugozapada tamošnji stanovnici su sa stanovnicima meksičkih područja razmjenjivali keramičke proizvode s geometrijskim motivima, ukrase izrađene od oniksa i argilita te trube, narukvice i perle izrađene od školjki.³⁷ Nositelji kulture Hohokam održavali su dobre trgovačke odnose i sa znatno udaljenim zajednicama, a trgovina je najvjerojatnije bila glavna poveznica među nositeljima kulture jer arheološki ostatci ne ukazuju na postojanje zajedničke države ili vlade.³⁸ Dolaskom španjolskih kolonizatora kultura Hohokam počela je nestajati te povjesničari nagađaju da su razlog bile klimatskih promjene toga doba te iscrpljenost tla na tom području.³⁹ Iako je kultura s vremenom nestala, smatra se da su suvremena indijanska plemena Akimel O'odham i Tohono O'odham potomci nositelja kulture Hohokam.⁴⁰

5.1.2. Kultura Mogollon

Kao i kultura Hohokam, kultura Mogollon razvila se na području američkog jugozapada, u Novom Meksiku i južnoj Arizoni, a ime je dobila po istoimenom gorju koje se nalazi na tom području.⁴¹ Mogollon kultura predstavlja vrhunac perioda razvoja poljoprivrednih seoskih nastambi u planinskim regijama američkog jugozapada.⁴² Za ovu kulturu značajna je bila

³³ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262; FARIS CULLEY 2003: 453.

³⁴ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262; BARRETT 2003: 642.

³⁵ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262.

³⁶ EATON 2000: 68; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262; FARIS CULLEY 2003: 453.

³⁷ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262-263; FARIS CULLEY 2003: 453.

³⁸ EATON 2000: 68-69; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 262.

³⁹ EATON 2000: 69; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 263.

⁴⁰ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 263; WILKINS 2009: 281.

⁴¹ EATON 2000: 67-68; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 348; FARIS CULLEY 2003: 452.

⁴² THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 348; ZIMMERMAN 2008: 52-53.

vještina izrade keramike, a pronađeni keramički ostatci datiraju se oko 300 g. pr. Kr.⁴³ Dok je vrijeme prijelaza nositelja kulture na sjedilački način života i dalje upitno, početak izrade i uporabe keramičkog posuđa datira se između 600. g. pr. Kr. i 200. g.⁴⁴ Najranija keramika kulture Mogollon bila je vrlo jednostavna, uglavnom crvene boje, a tek su se u periodu od 650. g. do 800. g. na keramici počeli pojavljivati uzorci smeđe, crvene i bijele boje.⁴⁵

Nositelji kulture obitavali su u malim jamskim nastambama, a svako se selo prehranjivalo kombinacijom poljoprivrede, lova i sakupljanja biljnih resursa iz okolnih šumskih područja.⁴⁶ Sela kulture Mogollon bila su smještena na povišenim predjelima teritorija, primarno odabranim iz obrambenih razloga, koja su nadgledala poljoprivredne doline.⁴⁷ Karakteristična sela nositelja kulture bila su vrlo mala, obično su se sastojala od šest do osam jamskih nastamba, međutim veća sela su mogla sadržavati i do pedeset.⁴⁸ Jamske nastambe kulture Mogollon bile su kružnog oblika, imale središnji stup za potporu stožastog krova, otvor za dimnjak u sredini te kratku kosu rampu koja je služila kao ulaz.⁴⁹ Redovito su trgovali s Hohokam kulturom, ali i drugim kulturama na južnom predjelu teritorija, razmjenjujući oslikanu keramiku, egzotično perje ptica te predmete izrađene od školjki.⁵⁰ Međutim, za razliku od kulture Hohokam, vodu koju su koristili za uzgoj kukuruza, graha i tikve dobivali su iz kišnice, a ne pomoću sistema za navodnjavanje.⁵¹

Do 1000. g. jamske nastambe kulture Mogollon postupno su bile zamijenjene nadzemnim nastambama apartmanskog stila, karakterističnim za kulturu zapadnih Pueblo plemena, a po njima su dobile naziv *pueblo*.⁵² Također, nositelji kulture Mogollon počeli su izgrađivati velike podzemne nastambe kružne strukture, danas poznate pod nazivom *kiva*, koje su koristili u ceremonijalne svrhe.⁵³ Najveća *pueblo* nastamba Mogollon kulture pronađena je na lokalitetu Casas Grandes, poznatom i kao Paquimé, a središnja jezgra naselja sastojala se od tisuću i šesto apartmana te je tamo bilo nastanjeno preko dvije tisuće stanovnika.⁵⁴ Na lokalitetu su pronađeni

⁴³ EATON 2000: 69; BARRETT 2003: 617.

⁴⁴ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 348.

⁴⁵ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 348.

⁴⁶ EATON 2000: 69; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 348-349.

⁴⁷ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 348.

⁴⁸ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349 FARIS CULLEY 2003: 452.

⁴⁹ FARIS CULLEY 2003: 452.

⁵⁰ EATON 2000: 69; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349; FARIS CULLEY 2003: 453.

⁵¹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349; BARRETT 2003: 617; FARIS CULLEY 2003: 451.

⁵² THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349.

⁵³ EATON 2000: 69; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349 BARRETT 2003: 647.

⁵⁴ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349.

mnogi dokazi o zanatskoj specijalizaciji među nositeljima kulture Mogollon, posebno u izradi različitih predmeta od školjki.⁵⁵

Južno, na području doline Mimbres, iz kulture Mogollon razvio se ogranak kulture poznat kao Mimbres Mogollon kultura koja se razvijala od 1100. g. do 1150. g. te je najpoznatija po izradi crno-bijele oslikane keramike ukrašene figurama ljudi ili životinja i ponekad korištene u pogrebnim ceremonijama.⁵⁶ Kultura Mogollon, kao i Hohokam, nestala je između 1350. i 1400. g., najvjerojatnije zbog nestašice poljoprivrednih usjeva na području južne Arizone koja je uslijedila zbog iscrpljenosti pustinjskog tla i klimatskih promjena.⁵⁷ Populacija kulture Mogollon podijelila se na dva dijela, jedan se dio povukao u sjeverni Meksiko, dok se drugi okrenuo sjeveru, pa se na tom području stopio s kulturom Anasazi.⁵⁸

5.1.3. Kultura Anasazi

Pripadnici suvremenog indijanskog plemena Pueblo smatraju se nasljednicima kulture Anasazi čije su začetke arheolozi datirali oko 300. g. pr. Kr, dok se teritorij kulture protezao preko Novog Meksika, Arizone, Colorada te države Utah.⁵⁹ Naziv kulture potječe od Navajo izraza koji možemo prevesti kao „drevni drugi“ ili „neprijatelji naših drevnih predaka“, a pripadnici Navajo plemena termin su koristili kako bi objasnili ruševne arhitektonske ostatke na vlastitom teritoriju.⁶⁰ Tijekom 19. i početkom 20. stoljeća arheolozi su smatrali da su ruševine pripadale aztečkim ili toltečkim kulturama koje su se na ovaj teritorij proširile s područja Meksika, međutim, tijekom 1920-ih godina arheolozi su počeli kulturu Anasazi smatrati autohtonom jugozapadnom indijanskom kulturom.⁶¹ Iako arheološka nalazišta ove kulture možemo pronaći kroz cijeli jugozapadni teritorij, najveća se koncentracija nalazi u regiji *Four Corners* koja obuhvaća južni dio država Utah i Colorado te sjever Novog Meksika i

⁵⁵ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349.

⁵⁶ EATON 2000: 69; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 349; ZIMMERMAN 2008: 53.

⁵⁷ EATON 2000: 69.

⁵⁸ EATON 2000: 69; ZIMMERMAN 2008: 53.

⁵⁹ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 97-98; STUART 2000: 9; BARRETT 2003: 616, 627; FARIS CULLEY 2003: 452.

⁶⁰ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 9; BARRETT 2003: 634; ZIMMERMAN 2008: 53.

⁶¹ MADDEN 2000: 98.

Arizone.⁶² Kao rezultat tih nalaza arheolozi su rekonstruirali i imenovali različite faze evolucije kulture Anasazi.⁶³

Oko 300. g. pr. Kr. kulture jugozapada, koje su se do tada prehranjivale uglavnom lovom i sakupljanjem biljne hrane, počele su uzgajati kukuruz, tikvice i grah kako bi povećale svoje prehrambene zalihe, pri čemu su se često koristile primitivnim sustavima navodnjavanja.⁶⁴ Ovaj su period kulture Anasazi arheolozi nazvali *Basketmakers I.* (hrv. proizvođači košara).⁶⁵ Kultura Anasazi bila je po arhitekturi i umjetnosti vrlo slična ostalim kulturama toga područja – gradili su jamske nastambe te tkali tekstilnu robu od divljih biljaka.⁶⁶ Između 300. g. i 500. g., tijekom perioda *Basketmakers II.*, kultura Anasazi je prošla kroz ciklus promjena nakon kojih je počela pokazivati znatne razlike u usporedbi sa susjednim kulturama - počela su se graditi velika sela sastavljena od podzemnih jamskih nastambi, zahuktala se izrada keramike jedinstvenih uzoraka, od pamuka se počeo izrađivati tekstil te su se od stabljika divljih biljaka plele košare.⁶⁷ Tijekom razdoblja *Basketmakers III.*, koji je trajao od 500. g. do 750. g., sela u kojima su obitavali nositelji kulture postajala su sve veća i brojnija.⁶⁸ Svako selo imalo je građevinu predviđenu za izvođenje vjerskih rituala i ceremonija, a arheolozi su ih nazivali *kive*.⁶⁹ Jamske nastambe bile su kružnog oblika, natkrivene ravnim krovom s rupom u središtu kroz koje su se spuštale ljestve.⁷⁰ Postupno su postajale sve složenije, a većina je imala ostavu za skladištenje hrane.⁷¹ Napretke također možemo vidjeti u keramici i tekstilu koji su postajali sve kompliciraniji te uključivali inovativne dizajne i različite boje.⁷² Tijekom ovog perioda među nositeljima Anasazi kulture razvilo se korištenje luka i strijele, najvjerojatnije uvezenih s područja Meksika, za lov.⁷³

Arheolozi sljedeću fazu evolucije Anasazi kulture nazivaju razvojnim periodom Pueblo (eng. *Developmental Pueblo*) koji je trajao od 750. g. do 1100. g.⁷⁴ Populacija Anasazi kulture znatno se povećala, a zatim i proširila na zapad do države Utah te sjeverno na područje

⁶² MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 9.

⁶³ MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 39.

⁶⁴ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 40; BARRETT 2003: 627; FARIS CULLEY 2003: 451.

⁶⁵ MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 39.

⁶⁶ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 40.

⁶⁷ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 42-43; BARRETT 2003: 627; FARIS CULLEY 2003: 453.

⁶⁸ MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 23-44.

⁶⁹ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 98; STUART 2000: 23-44; BARRETT 2003: 616.

⁷⁰ MADDEN 2000: 98; FARIS CULLEY 2003: 452.

⁷¹ MADDEN 2000: 98; FARIS CULLEY 2003: 452.

⁷² MADDEN 2000: 98-99; FARIS CULLEY 2003: 453.

⁷³ MADDEN 2000: 99; KLEIN 2004: 18.

⁷⁴ MADDEN 2000: 99.

Arizone.⁷⁵ Jamske nastambe ustupile su mjesto višekratnim nadzemnim nastambama, izgrađenim od suhog zida, čerpića ili izrezanih stijena, spojenih u masivne građevine, pomalo nalik modernim apartmanskim naseljima.⁷⁶ Nositelji Anasazi kulture izgradili su nekoliko ovakvih planiranih zajednica od po osamsto apartmana na svome teritoriju, a najpoznatija se nalazi na području kanjona Chaco, dok drugi primjer možemo vidjeti u Nacionalnom parku Mesa Verde u Coloradu.⁷⁷ Opsežna trgovačka aktivnost Anasazi kulture započela je tijekom ovog perioda, a izrada keramike i tkanje tekstila postali su razvijeni umjetnički oblici.⁷⁸

Od 1100. g. do 1400 g. kultura Anasazi ušla je u klasični Pueblo period tijekom kojeg je arhitektonska djelatnost dosegla svoj vrhunac.⁷⁹ U nekim je Anasazi gradovima živjelo do deset tisuća stanovnika, a ukupna populacija Anasazi kulture povećala se na više od stotinu tisuća.⁸⁰ Trgovina je postala vrlo važna za razvoj ekonomije, o čemu svjedoči planirani sustav trgovačkih putova koji su predstavljali poveznice između gradova.⁸¹ Završna faza civilizacije Anasazi započela je u 14. stoljeću i trajala do 1610. g., a naziva se regresivnim Pueblo periodom, što svjedoči o dubokim promjenama unutar kulture.⁸² Susjedne zajednice usvojile su arhitektonski i umjetnički stil Anasazi kulture, a neke su doselile na njihov teritorij te se ili asimilirale u kulturu ili ratovale protiv nje.⁸³ Novi stilovi izrade i bojenja keramike zamijenili su klasične metode, nova religija, koja se proširila iz Meksika, zalagala se za štovanje nadnaravnih bića zvanih *K'atsina*.⁸⁴ Nositelji kulture Anasazi uskoro su se susreli sa španjolskim kolonizatorima, a sukob i neprijateljstvo obilježili su njihove odnose od prvog kontakta.⁸⁵ Većina povjesničara datira kraj Anasazi kulture s 1610. g. kada su španjolski kolonizatori već dobro utvrdili svoj dominion na ovom području, međutim ostatke Anasazi kulture možemo vidjeti i danas u kulturi njihovih nasljednika, Pueblo plemena.⁸⁶

5.2. Pueblo plemena

⁷⁵ MADDEN 2000: 99; STUART 2000: 52.

⁷⁶ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 99; BARRETT 2003: 619; FARIS CULLEY 2003: 452-453.

⁷⁷ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 99; BARRETT 2003: 634.

⁷⁸ MADDEN 2000: 99; FARIS CULLEY 2003: 453.

⁷⁹ MADDEN 2000: 99-100.

⁸⁰ MADDEN 2000: 100.

⁸¹ MADDEN 2000: 100.

⁸² MADDEN 2000: 100.

⁸³ MADDEN 2000: 100; FARIS CULLEY 2003: 453.

⁸⁴ MADDEN 2000: 100.

⁸⁵ MADDEN 2000: 100-101.

⁸⁶ EATON 2000: 69; MADDEN 2000: 101; BARRETT 2003: 627.

Arheološka istraživanja dokazala su da Pueblo plemena potječu od kulture Anasazi, koja se još 300. g. pr. Kr. nastanila na području doline Rio Grande u Novom Meksiku.⁸⁷ Tamošnja naselja bila su okupirana od strane nositelja Anasazi kulture još u vrijeme španjolskog ulaska na područje jugozapada oko 1540. g.⁸⁸ Plemena s kojima su se španjolski kolonizatori ovdje susretali uglavnom su živjela sjedilačkim načinom života te se bavila poljoprivredom.⁸⁹ Obitavali su u selima, pretežno ispunjenim stanovima apartmanskoga stila, s ravnim krovovima i terasama, sagrađenim oko središnjeg trga.⁹⁰ Španjolci su ta sela nazivali *pueblos*, a njihove stanovnike „Pueblo Indijancima“.⁹¹ Pueblo naselja uvijek su bila smještena u blizini izvora vode, a izvan stambenih prostora prostirali su se vrtovi i polja s usjevima koje su pripadnici plemena svakodnevno obrađivali.⁹²

Povjesničari razlikuju dvadeset Pueblo plemena koja pripadaju u četiri glavne jezične skupine te govore šest različitih jezika.⁹³ Grupa jezika nazvana Tanoan sastoji se od tri jezika - Tewa, Tiwa i Towa, a pridružuju im se Keresan, Hopi i Zuni kao jezici koji se još uvijek aktivno koriste među Pueblo plemenima, dok se peta jezična skupina, Piro, više aktivno ne koristi.⁹⁴ Plemena koja pripadaju jezičnoj skupini Tanoan su: Jemez, Taos, Picuris, Isleta, Sandia, San Juan, Santa Clara, San Ildefonso, Nambe, Pojoaque i Tesuque, dok grupi Keresan pripadaju plemena: Zia, Santa Ana, San Felipe, Santo Domingo, Cochiti, Acoma i Laguna.⁹⁵ Pripadnici jezične grupe Tanoan i Keresan, uz iznimku plemena Acoma i Laguna, često se nazivaju istočnim Pueblo plemenima te su nastanjeni uglavnom uz sjeverni Rio Grande i njegove pritoke u Novom Meksiku.⁹⁶ Zuni i Hopi, zajedno s plemenima Acoma i Laguna, pripadaju zapadnim Pueblo plemenima.⁹⁷ Španjolski utjecaj u Pueblo kulturi možemo vidjeti već u imenima plemena, mnoga od njih do danas nose nazive inspirirane španjolskim svetcima.⁹⁸

⁸⁷ DOZIER 1970: 1; FARIS CULLEY 2000: 439.

⁸⁸ FARIS CULLEY 2000: 439.

⁸⁹ DOZIER 1970: 1; DUTTON 1988: 9; FARIS CULLEY 2000: 439.

⁹⁰ DOZIER 1970: 121, 127; CANNON 2000: 6; FARIS CULLEY 2000: 439.

⁹¹ DOZIER 1970: 121; DUTTON 1988: 9; FARIS CULLEY 2000: 439; ZIMMERMAN 2008: 53.

⁹² DUTTON 1988: 9-10; CANNON 2000: 6.

⁹³ EATON 2000: 69.

⁹⁴ DOZIER 1970: 121; DUTTON 1988: 15-16; EATON 2000: 69; FARIS CULLEY 2000: 440; OLSON 2003: 466-467.

⁹⁵ DOZIER 1970: 142; DUTTON 1988: 15-16; EATON 2000: 70.

⁹⁶ DOZIER 1970: 121-123; DUTTON 1988: 14-15; EATON 2000: 70.

⁹⁷ DOZIER 1970: 121-123; DUTTON 1988: 14-15; EATON 2000: 70; FARIS CULLEY 2000: 439.

⁹⁸ DUTTON 1988: 10; FARIS CULLEY 2000: 439.

5.2.1. Istočna Pueblo plemena

Unatoč jezičnoj raznolikosti, istočna Pueblo plemena imala su sličnu arhitekturu, organizirala su sela u stilu apartmanskih kuća, uzgajala kukuruz, grah, tikvice i pamuk, izrađivala oslikanu keramiku te slijedila *k'atsina* religiju predaka u kojoj je grupna harmonija bila od najveće važnosti.⁹⁹ Pod španjolskim utjecajem počeli su uzgajati pšenicu i čili papričice te voćke, primjerice breskve, jabuke, šljive i višnje.¹⁰⁰ Muškarci, žene i djeca istočnih Pueblo plemena sudjelovala su u ceremonijama koje su se održavale u posebnim ceremonijalnim prostorijama nazvanim *kiva*.¹⁰¹ *Kive* su bile podzemne prostorije, kružne ili pravokutne strukture, ponekad opasane palisadama od visokog granja.¹⁰² Glavna kulturna karakteristika istočnih Pueblo plemena bila je njihova podjela u dvije ceremonijalne skupine, koje su nazivali „polovice“.¹⁰³ Na primjer, plemena San Juan, Santa Clara, San Ildefonso, Nambe, Pojoaque i Tesuque bila su podijeljena na zimske ljude i ljetne ljude, dok je pleme Taos razlikovalo sjeverne i južne „polovice“.¹⁰⁴ Plemena su se obično i politički organizirala podjelom na „polovice“, a svaka je bila povezana s jednom *kivom* te imala svoga poglavara koji je organizirao zajednički rad na sustavima za navodnjavanje koji su dovodili vodu iz rijeke Rio Grande na polja s usjevima.¹⁰⁵ U svakom istočnom Pueblo selu autoritet je bio podijeljen između vjerskog i svjetovnog vođe, a razlika između njih dvojice pažljivo se održavala.¹⁰⁶

Pripadnici istočnih Pueblo plemena nikada nisu razvili pismo te su znanje prenosili usmeno, s generacije na generaciju, često putem rituala i ceremonija.¹⁰⁷ Poštivali su tradicije svoje kulture te nikada nisu mijenjali ili uljepšavali svoju povijest iz bilo kojeg razloga.¹⁰⁸ Zanimljiva stavka Pueblo tradicije je da su svoju povijest uvijek prepričavali od samoga početka, tj. od mita o vlastitom podrijetlu.¹⁰⁹ Vjerovali su da je čovječanstvo nastalo u samom središtu zemlje te zatim izronilo na površinu kroz ceremonijalni otvor koji nazivaju *sipapu*.¹¹⁰ Kad su izašli na svjetlo, bili su podijeljeni u različite skupine koje su govorile različitim

⁹⁹ DOZIER 1970: 1; EATON 2000: 70.

¹⁰⁰ DOZIER 1970: 127; WILKINS 2009: 161.

¹⁰¹ DOZIER 1970: 1; DUTTON 1988: 21; EATON 2000: 70.

¹⁰² DUTTON 1988: 21.

¹⁰³ DOZIER 1970: 133; DUTTON 1988: 18; EATON 2000: 70; FARIS CULLEY 2000: 445.

¹⁰⁴ DUTTON 1988: 18; FARIS CULLEY 2000: 445.

¹⁰⁵ DOZIER 1970: 155; EATON 2000: 70; FARIS CULLEY 2000: 445.

¹⁰⁶ DOZIER 1970: 129; FARIS CULLEY 2000: 444.

¹⁰⁷ DUTTON 1988: 12; FARIS CULLEY 2000: 443.

¹⁰⁸ FARIS CULLEY 2000: 443.

¹⁰⁹ FARIS CULLEY 2000: 444.

¹¹⁰ FARIS CULLEY 2000: 444; ZIMMERMAN 2008: 8.

dijalektima te su bili poslani da sagrade svoje domove u različitim regijama.¹¹¹ Pripadnici Pueblo plemena cijenili su zajednicu više od pojedinca, pa bi pojedinac rijetko dobio priznanje za svoje zasluge u društvu.¹¹² Prakticirali su monogamiju, a priznavali su i razvod braka, iako to nije bio učestao problem.¹¹³ Brakovi pripadnika istočnih Pueblo plemena sklopljeni s pojedincima koji su živjeli izvan njihova sela bili su kontroverzni, iako nisu bili izričito zabranjeni, često su dovodili do mnogih poteškoća za bračni par.¹¹⁴ Obiteljski su se organizirali u klanove, tj. skupine osoba povezane zajedničkim pretkom, a porijeklo su pratili matrilinearno (preko majčine linije).¹¹⁵

Religijska su vjerovanja bila integrirana u sve ostale aspekte života plemena, utjecala su na umjetnost, obrt, industriju i društvenu strukturu.¹¹⁶ Temeljno vjerovanje istočne Pueblo religije bilo je da osoba uvijek mora živjeti u skladu s prirodom, a svi ostali aspekti života imali su značaj samo u pogledu odnosa prema ovom glavnom vjerovanju.¹¹⁷ Održavali su ceremonije i obrede koji su odgovarali svakom godišnjem dobu te su posebne rituale posvećivali periodima sjetve, žetve, berbe i lova.¹¹⁸ Posebno je bila značajna *k'atsina* religija koja se uglavnom bavila klimatskim promjenama, osobito poticanjem pada kiše, što je bilo izrazito važno među poljoprivrednim plemenima koja su obitavala na pustinjском teritoriju.¹¹⁹ Mnogi motivi koji se pojavljuju u istočnoj Pueblo umjetnosti potječu iz ceremonijalnih vjerovanja, a čak su i svakodnevne aktivnosti poput skupljanja soli i gline bile popraćene posebnim molitvama.¹²⁰ Ako im određeni pothvat za koji su molili nije uspio, nisu okrivljavali zle duhove ili kletve vještica, već osobu koja nije pravilno izvela rituale.¹²¹ Dok su socijalni i kulturni obrasci istočnih Pueblo plemena bili vrlo slični, najvjerojatnije zbog bliskog međusobnog kontakta kroz stoljeća, postoje određene varijacije, uglavnom u ceremonijalnim procedurama.¹²² Dolaskom španjolskih kolonizatora mnogi su pripadnici istočnih Pueblo plemena došli u doticaj s rimokatoličanstvom, a neki su i prihvatili ovu religiju.¹²³ Međutim, iako su prakticirali

¹¹¹ FARIS CULLEY 2000: 444.

¹¹² DUTTON 1988: 11.

¹¹³ DUTTON 1988: 13.

¹¹⁴ DUTTON 1988: 17.

¹¹⁵ DOZIER 1970: 150; FARIS CULLEY 2000: 445.

¹¹⁶ DUTTON 1988: 16; FARIS CULLEY 2000: 444.

¹¹⁷ DOZIER 1970: 151; DUTTON 1988: 16; FARIS CULLEY 2000: 444.

¹¹⁸ DOZIER 1970: 151; DUTTON 1988: 16; FARIS CULLEY 2000: 444.

¹¹⁹ DOZIER 1970: 153; CANNON 2000: 6-7.

¹²⁰ DUTTON 1988: 16; FARIS CULLEY 2000: 444.

¹²¹ DOZIER 1970: 151; DUTTON 1988: 16-17; FARIS CULLEY 2000: 444.

¹²² DUTTON 1988: 17; FARIS CULLEY 2000: 444.

¹²³ DOZIER 1970: 24; FARIS CULLEY 2000: 445.

rimokatoličanstvo, većina se pripadnika istočnih Pueblo plemena i dalje pridržavala vlastitih tradicionalnih vjerovanja te su bila u stanju prakticirati obje religije odvojeno.¹²⁴

Pogrebne ceremonije Pueblo plemena započinjale su odijevanjem preminulog člana plemena u ceremonijalno ruho, nakon čega bi njegova obitelj pripremila hranu, piće te ostale materijalne predmete koji su mu bili potrebni u zagrobnom životu.¹²⁵ Preminuli bi član plemena zatim bio pokopan, uglavnom iznimno brzo nakon njegove smrti, ponekad čak prije sumraka istoga dana.¹²⁶ Nakon pokopa, nad grobom bi četiri dana i noći bdjela obitelj preminuloga kako bi spriječila divlje pse ili kojote koji su mogli poremetiti grobnicu.¹²⁷ Vjerovali su da je nakon četiri dana duh pokojnika stigao u svijet duhova te više nije bilo važno očuvati posmrtnu ostatku.¹²⁸

5.2.2. Zapadna Pueblo plemena

Dvije najveće zapadne Pueblo skupine bili su Hopi i Zuni, međutim Acoma i Laguna plemena se također nerijetko svrstavaju među zapadna plemena, iako ih u određenoj literaturi možemo pronaći i među istočnim Pueblo plemenima, a ponekad i kao prijelazna plemena između istoka i zapada.¹²⁹ Kako većina literature sugerira da pripadaju zapadnim plemenima, u ovom radu ćemo ih tako obraditi.

Naziv plemena Acoma možemo prevesti kao „mjesto koje je oduvijek bilo“, a po mišljenju arheologa, pleme je naselilo područje Novog Meksika oko 1200. g., gdje obitava i danas.¹³⁰ Kao i istočna Pueblo plemena, pripadnici Acoma plemena organizirali su se u klanove te su porijeklo pratili matrilinearno.¹³¹ Klan je obuhvaćao sve potomke majčinog pretka, pa bi suprug nakon sklapanja braka odlazio živjeti s klanom svoje supruge.¹³² Međutim, za razliku od istočnih plemena, Acoma društvo je bilo matrijarhalno, pa su žene posjedovale obiteljske

¹²⁴ DOZIER 1970: 24; FARIS CULLEY 2000: 445; WILKINS 2009: 158.

¹²⁵ DUTTON 1988: 13.

¹²⁶ DUTTON 1988: 13.

¹²⁷ DUTTON 1988: 13.

¹²⁸ DUTTON 1988: 13.

¹²⁹ DOZIER 1970: 121-123; DUTTON 1988: 14-15, 29; EATON 2000: 70.

¹³⁰ MANNING 2000: 447.

¹³¹ DOZIER 1970: 135; MANNING 2000: 448.

¹³² DOZIER 1970: 137; MANNING 2000: 448.

nastambe, sve što se u njima nalazilo te sve domaće životinje.¹³³ Religijska vjerovanja Acoma plemena sastojala su se od brojnih ceremonija, primjerice ceremonija lova na zečeve održavala se prije gotovo svih važnih prilika, a ceremonija plesa kukuruza bila je više rekreativna nego sveta prigoda.¹³⁴ Najvažnija je bila ceremonija *K'atsina* plesača, koji su predstavljali duhove kiše, a kada bi se pripadnici plemena zamaskirali i pretvarati se da su *K'atsine*, zazivali bi pad kiše.¹³⁵ Kiša je među svim zapadnim Pueblo plemenima bila izrazito važna jer su se u opskrbi usjeva vodom oslanjali samo na kišnicu te nisu gradili sustave za navodnjavanje.¹³⁶ Acoma pleme bilo je poznato po lončarstvu, osobito po raznolikosti dizajna koji je uključivao drveće, lišće, ptice, cvijeće i razne geometrijske uzorke.¹³⁷

Kultura Laguna plemena bila je vrlo slična kulturi Acoma, također su imali matrijarhalnu društvenu strukturu zasnovanu na klanovima te se bavili lončarstvom.¹³⁸ Značajno je da su izradili vlastiti kalendar koji imao dvadeset i osam dana po mjesecu, ali nije imao oznake godina.¹³⁹ Kao i Acoma pleme, organizirali su ceremonijalne plesove *K'atsina* te pridavali značajnu važnost kiši.¹⁴⁰

Kiša je bila od velike važnosti i za plemena Hopa i Zuna.¹⁴¹ U njihovoj keramici često su se javljali motivi kiše, želja za kišom te vjera u jedinstvo ljudi s prirodom.¹⁴² Žene su u oba plemena posjedovale nastambe, a muškarci su imali veliki utjecaj na politiku i ceremonijalne prakse.¹⁴³ Hopi i Zuni organizirali su se u skupine po majčinoj liniji te u *kiva* društva po religiji *K'atsina*.¹⁴⁴ Obično su samo muškarci sudjelovali u zamaskiranim *K'atsina* ceremonijama, plešući za kišu i plodnost.¹⁴⁵ Većina plemena na jugozapadu izrađivala je i koristila fetiše, izrezbarene figurice, ponekad nalik na životinje, za koje su vjerovali da pomažu ljudima.¹⁴⁶ Od svih Pueblo plemena Zuni su bili na glasu kao najvjestiji u njihovom rezbarenju.¹⁴⁷ Svrhe za koje se fetiš mogao koristiti varirale su, pa su postojali fetiši za pomoć u lovu, izlječenje od

¹³³ DOZIER 1970: 137; MANNING 2000: 448.

¹³⁴ MANNING 2000: 448.

¹³⁵ DOZIER 1970: 140; DUTTON 1976: 43; MANNING 2000: 448.

¹³⁶ DOZIER 1970: 127-128.

¹³⁷ MANNING 2000: 448.

¹³⁸ DOZIER 1970: 135; DUTTON 1988: 30; MANNING 2000: 449.

¹³⁹ MANNING 2000: 449.

¹⁴⁰ DUTTON 1976: 43; MANNING 2000: 449.

¹⁴¹ MANNING 2000: 449.

¹⁴² MANNING 2000: 449.

¹⁴³ DOZIER 1970: 137; DUTTON 1976: 34; MANNING 2000: 450.

¹⁴⁴ DOZIER 1970: 140; DUTTON 1976: 34; EATON 2000: 70; MANNING 2000: 450-451.

¹⁴⁵ DOZIER 1970: 140; EATON 2000: 70; MANNING 2000: 450-451.

¹⁴⁶ MANNING 2000: 451.

¹⁴⁷ MANNING 2000: 451.

bolesti, pomoć tijekom ratovanja, za sreću te za korištenje tijekom ceremonija.¹⁴⁸ Za izradu fetiša koristili su ljske, kamen, drvo, pa čak i biljne ili životinjske materijale, a fetiši su se smatrali živim entitetima te su se morali pažljivo čuvati.¹⁴⁹

5.3. Apache plemena

Plemena govornog područja Athapaskan, Apache Indijanci, živjeli su kao lovci i sakupljači primarno na području Novog Meksika i Arizone, a dio ih se smjestio u Oklahomu (Kiowa-Apache pleme).¹⁵⁰ Govorna grupa Athapaskan bila je posljednja skupina koja je s azijskog kontinenta prešla na teritorij Sjeverne Amerike te se zatim proširila sjeverom Kanade i tihooceanskom obalom.¹⁵¹ Za razliku od ostalih pripadnika ove govorne grupe, predci plemena Apache odlučili su se, negdje između 1000. g. i 1500. g., uputiti južnom rutom uz Stjenjak (eng. *Rocky Mountains*).¹⁵² U jednom se trenutku skupina koja će kasnije postati poznata kao pleme Navajo, također iz Athapaskan grupe, odvojila od Apache grupacije, ali je i dalje zadržala dovoljno jezične sličnosti da bi se plemena mogla lako sporazumijevati.¹⁵³ Pleme Apache smjestilo se na području američkog jugozapada, prvenstveno na području Arizone i Novog Meksika, ali i sjevera Meksika te Teksasa, međutim s područja Teksasa su bili otjerani od strane Comanche plemena u 18. stoljeću.¹⁵⁴

Nazvali su se *Tin-ne-áh* što možemo prevesti kao „narod“ ili „ljudi“ (eng. *the people*), kao što su to tradicionalno činila mnoga američka indijanska plemena na vlastitim jezicima.¹⁵⁵ Ime Apache potječe od riječi *ápachu* što znači „neprijatelj“ na jeziku Zuna koji su trgovali s njima u 16. stoljeću.¹⁵⁶ Plemena Apache su se nakon dolaska na teritorij podijelila u dvije široke skupine - istočnu Apache grupaciju koja je obitavala na području Velikih ravnica (plemena Jicarilla i Lipan) te zapadnu Apache grupaciju u koju ubrajamo plemena Mescalero, Chiricahua

¹⁴⁸ DOZIER 1970: 135-136; DUTTON 1988: 33; MANNING 2000: 451.

¹⁴⁹ DUTTON 1988: 33; MANNING 2000: 451.

¹⁵⁰ HALEY 1981: 10; EATON 2000: 67; MASSERMAN 2000: 101; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 135; KLEIN 2004: 20; MELODY 2006: 7-9.

¹⁵¹ HALEY 1981: 10; MASSERMAN 2000: 102; MELODY 2006: 7.

¹⁵² HALEY 1981: 10; MASSERMAN 2000: 102; STERNGASS 2010: 16.

¹⁵³ HALEY 1981: 10; MASSERMAN 2000: 102; STERNGASS 2010: 15.

¹⁵⁴ MASSERMAN 2000: 102; MELODY 2006: 7-8, 11.

¹⁵⁵ HALEY 1981: 9; MASSERMAN 2000: 102.

¹⁵⁶ HALEY 1981: 8-9; MASSERMAN 2000: 102; MELODY 2006: 4.

i zapadna Apache plemena.¹⁵⁷ Zapadna Apache plemena sastojala su se od pet različitih skupina – Coyotero skupinu (smještenu na području White Mountain), San Carlos skupinu, Cibicue skupinu te južnu i sjevernu Tonto skupinu.¹⁵⁸ Sve ove skupine dodatno su se dijelile na manje skupine koje su sadržavale članove jedne proširene obitelji te je svaka od njih imala određeno ime, često povezano s omiljenim boravištem te skupine.¹⁵⁹ Problem identifikacije ranih indijanskih obiteljskih skupina možemo povezati sa španjolskom praksom imenovanja skupina po lokaciji gdje bi se s njima susreli ili po njihovom plemenskom poglavaru što je dovelo do toga da indijanska plemena i skupine imaju nekoliko različitih naziva.¹⁶⁰

Život u pustinjama američkog jugozapada bio je surov, klima je na ovom području bila iznimno oštra i promjenjiva.¹⁶¹ U nizinskim je područjima tijekom cijele godine bilo vjetrovito, ljeti su vjetrovi donosili vrući zrak s juga, a zimi su vjetrovi sa sjevera najavljujivali dolazak hladnije klime.¹⁶² Pripadnici plemena klimatske su krajnosti uspjeli prebroditi živeći nomadskim načinom života te okupljajući se na područjima koja su obilovala divljači.¹⁶³ Naime, zbog njihovog nomadskog načina života, pripadnici plemena su se rijetko zadržavali na nekom području toliko dugo da bi uspjeli uzgojiti dovoljnu količinu hrane za cijelo pleme.¹⁶⁴ Iako su neke pripadnice Apache plemena uzgajale kukuruz, grah i tikve, lov je bio ključan za prehranu plemena, a lovili su jelene, losove, antilope, bizone, pa čak i zečeve i glodavce.¹⁶⁵ Oštra okolina naučila je Apache plemena da na život gledaju kao na neku vrstu natjecanja gdje su se borili protiv klimatskih promjena te protiv drugih indijanskih plemena.¹⁶⁶ Razne Apache skupine uglavnom su međusobno bile u mirnim odnosima, međutim, nisu se trudile održavati takve odnose s drugim plemenima, pa su se s njima našli u dugotrajnim zavadama.¹⁶⁷ Apache pleme najpoznatije je bilo po svojim ratničkim sposobnostima, a ratovali su iz mnogih razloga – zbog sporova oko trgovine i lova, prava na teritorij te iz osвете zbog počinjene nepravde.¹⁶⁸ Pleme Apache sastojalo se od pet do osam tisuća pripadnika koji se nikada nisu u cjelosti

¹⁵⁷ HALEY 1981: 9; EATON 2000: 67; MASSERMAN 2000: 102-103; WILKINS 2009: 447; STERNGASS 2010: 17.

¹⁵⁸ HALEY 1981: 9; MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 9; WILKINS 2009: 447.

¹⁵⁹ MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 8.

¹⁶⁰ MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 9.

¹⁶¹ MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 2.

¹⁶² MELODY 2006: 2-3.

¹⁶³ MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 3; STERNGASS 2010: 15-16.

¹⁶⁴ MELODY 2006: 11; STERNGASS 2010: 20.

¹⁶⁵ HALEY 1981: 87, 94; EATON 2000: 71; MELODY 2006: 3-4; STERNGASS 2010: 19-20.

¹⁶⁶ MELODY 2006: 4.

¹⁶⁷ HALEY 1981: 10-11; MELODY 2006: 4.

¹⁶⁸ EATON 2000: 71; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 135; MELODY 2006: 4; PUNKE 2007: 175.

ujedinili u jedinstvenu naciju, niti imali plemenske vođe, nego su se organizirali u manje skupine koje su samostalno živjele, lovile i ratovala.¹⁶⁹

Nastambe Apache plemena bile su vrlo slične čak i među različitim skupinama.¹⁷⁰ Skupine Kiowa, Jicarilla i Chiricahua gradile su šatore u obliku stošca, poduprte štapovima i prekrivene životinjskim kožama koje su nazivali *tipi*.¹⁷¹ Međutim, većina je pripadnika Apache plemena prebivala u kružnim ili ovalnim nastambama građenim od granja, lišća i trave koje su se nazivale *wickiup*.¹⁷² Zimi su se nastambe prekrivale životinjskim kožama kako bi ih se toplinski izoliralo, a unutra se na zemljanom podu palila vatra za dodatnu toplinu, dok je dim izlazio kroz malu rupu na krovu nastambe.¹⁷³ Nastambe pripadnika plemena Apache često su bile privremenog karaktera, jer bi promjena klime značila seobu cijele skupine na klimatski povoljnije područje.¹⁷⁴ Primjerice, pleme Chiricahua svoje bi nastambe skupno zapalilo kao pripremu za zimsku migraciju prema toplijim, brdovitim predjelima.¹⁷⁵ Pripadnici Apache plemena su za gradnju svojih nastambi većinski odabirali mjesta koja su se lako mogla obraniti od napada neprijateljskih plemena.¹⁷⁶

Suha klima jugozapada diktirala je vrstu odjeće koju su pripadnici Apache plemena nosili.¹⁷⁷ Dok su se žene odijevale u suknje od jelenjeg krzna opasane remenom, muškarci su nosili slične pregače, također od jelenjeg krzna te opasane remenom.¹⁷⁸ Muškarci i žene su oboje na nogama nosili mokasine do koljena, izrađene od neobrađene jelenje kože, a njihovi su nabori služili kao džepovi.¹⁷⁹ Tijekom hladnijih vremenskih prilika preko odjeće bi se dodatno zaognuli pokrivačima.¹⁸⁰ Oružje koje su koristili za potrebe lova sastojalo se od luka i strijele, a ulovljenu divljač su pripremali za jelo na razne načine – kuhali su meso, pekli ga, pržili, sušili, pa čak i jeli svježe.¹⁸¹ Ostatak životinje koristili su za izradu odjeće i predmeta za svakodnevne potrebe, pa bi tako žene od kože bizona izrađivale torbe, mokasine, kapute, pokrivače i šalove,

¹⁶⁹ HALEY 1981: 11; MASSERMAN 2000: 103; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 135; MELODY 2006: 4; STERNGASS 2010: 21.

¹⁷⁰ HALEY 1981: 80; MELODY 2006: 10.

¹⁷¹ HALEY 1981: 81; MASSERMAN 2000: 103-104; MURRAY 2001: 10; MELODY 2006: 10; STERNGASS 2010: 19.

¹⁷² HALEY 1981: 80; MASSERMAN 2000: 104; MELODY 2006: 10-11; STERNGASS 2010: 19.

¹⁷³ HALEY 1981: 80; MELODY 2006: 10; STERNGASS 2010: 19.

¹⁷⁴ HALEY 1981: 80-81; MASSERMAN 2000: 104; MELODY 2006: 10.

¹⁷⁵ HALEY 1981: 80; MELODY 2006: 10.

¹⁷⁶ MELODY 2006: 10.

¹⁷⁷ MELODY 2006: 10.

¹⁷⁸ HALEY 1981: 102; MELODY 2006: 10; WATKINS 2008: 264.

¹⁷⁹ HALEY 1981: 102; MELODY 2006: 10.

¹⁸⁰ CURTIS 2005: 38.

¹⁸¹ HALEY 1981: 86; MELODY 2006: 12.

a Apache ratnici bi od istog materijala izrađivali štitove koje bi potom koristili u borbi.¹⁸² Žene su pridonosile opskrbi hranom sakupljajući voće (jagode, grožđe i dud), povrće (luk, krumpir i grah), korijenje, orašaste plodove (pinjole i orahe) te sjemenke suncokreta i žira.¹⁸³ Nabrojane su namirnice bile česte u prehrani zapadnih Apache plemena, koji su se primarno bavili poljoprivredom te uzgajali znatno više od ostalih Apache skupina.¹⁸⁴ Još jedan od načina na koji su Apache plemena dolazila do hrane bila je pljačka, za koju su smatrali da je prihvatljivi način preživljavanja, slično kao lov ili sakupljanje biljne hrane.¹⁸⁵ Pljačkom su prvenstveno otimali hranu, ali bi po mogućnosti odnijeli i stoku, oružje, zalihe i drugu opremu te djecu, koju bi prihvatili u pleme i odgojili u svojim obiteljima.¹⁸⁶ Njihovo pljačkanje uzrokovalo je neprijateljske odnose s ostalim indijanskim plemenima, a poslije i doseljenicima na sjevernoamerički kontinent.¹⁸⁷ Apache plemena su putovala pješice sve dok se u susretima sa španjolskim kolonizatorima nisu upoznali s metodom prijevoza konjem.¹⁸⁸

Temeljna društvena organizacija Apache plemena bila je obiteljska zajednica koja se sastojala od proširene obitelji čiji su članovi bili svi rođaci roditelja i njihove djece.¹⁸⁹ U Apache kulturi svi ovi pojedinci sačinjavali su neku vrstu minijaturnog društva koje je obitavalo u susjednim *wickiup* nastambama te zajedno išlo u lov, sakupljalo biljnu prehranu i međusobno si pomagalo.¹⁹⁰ Važna figura u obitelji bila je punica koja je nadgledala sve društvene aktivnosti te je bila glavna kuharica i glavni opskrbljivač hranom.¹⁹¹ Brak je bio presudan događaj jer je stvarao veze među različitim obiteljima, a da bi se brak sklopio svi su se rođaci unutar obitelji s njime morali složiti.¹⁹² Nakon što je brak bio odobren, održala bi se ceremonija vjenčanja koja se sastojala od roditeljskog priznanja braka dok bi mladenci zajedno stajali u posudi od bizonske kože napunjene vodom te naknadne javne ceremonije plesa.¹⁹³ Bračni se par zatim nastanio u blizini obitelji supruge, a suprugova dužnost bila je pridonositi opskrbi hranom unutar te obitelji.¹⁹⁴ U slučaju da je supruga preminula, udovac bi tugovao godinu dana, a nakon toga

¹⁸² HALEY 1981: 100-102; MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 12.

¹⁸³ HALEY 1981: 90-94; MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 12; STERNGASS 2010: 20.

¹⁸⁴ MELODY 2006: 12.

¹⁸⁵ HALEY 1981: 116; MASSERMAN 2000: 103; BRITTON 2003: 261; MELODY 2006: 12; STERNGASS 2010: 21.

¹⁸⁶ HALEY 1981: 120; MELODY 2006: 12.

¹⁸⁷ BRITTON 2003: 261; MELODY 2006: 12.

¹⁸⁸ HALEY 1981: 81; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 135; MELODY 2006: 12; STERNGASS 2010: 21.

¹⁸⁹ HALEY 1981: 80; MELODY 2006: 12.

¹⁹⁰ MELODY 2006: 13.

¹⁹¹ HALEY 1981: 146; MELODY 2006: 13.

¹⁹² HALEY 1981: 144; MELODY 2006: 13.

¹⁹³ MELODY 2006: 13.

¹⁹⁴ HALEY 1981: 80; MASSERMAN 2000: 104; MELODY 2006: 13.

oženio jednu od sestara ili rođakinja preminule supruge.¹⁹⁵ Također, ako bi suprug preminuo prvi, udovica bi se udala za jednog od njegove braće ili rođaka.¹⁹⁶ Apache plemena priznavala su razvod braka, a mogao se dogoditi zbog neslaganja partnera, bračne nevjere, pa čak i lijenosti, ljubomore ili prekomjernog prepiranja supružnika.¹⁹⁷ Kao što bismo mogli očekivati od skupine koja je tako visoko cijenila ženinu obitelj, Apache plemena su bila matrilinearni, tj. svoje su podrijetlo pratili preko majčine linije.¹⁹⁸ U nekim su skupinama obitelji povezane zajedničkim precima činile klan, a članovi istoga klana nisu smjeli međusobno sklapati brakove.¹⁹⁹

Kad bi se nekoliko proširenih obitelji spojilo, formirala bi se lokalna grupa koja je bila predvođena muškarcima na čelu svake obitelji te bi se sastajala u slučaju pojave određene opasnosti – nekada bi to bio dolazak neprijatelja, a ponekad manjak prehrambenih resursa.²⁰⁰ Vijeće grupe je tada razgovaralo o problemu i osmislilo strategiju za njegovo rješavanje, a najdominantniji član grupe djelovao bi kao njen poglavar.²⁰¹ Ponekad lokalne grupe ne bi bile dovoljno velike da se nose s prijetnjom, tada bi se nekoliko grupa spojilo u bandu (eng. *band*) od 200 do 300 pripadnika.²⁰² Vijeće bande, za razliku od vijeća lokalne grupe koje je razgovaralo o svakodnevnim pitanjima, sazivalo se isključivo za planiranje strategije u slučaju napada ili rata.²⁰³ Oba su vijeća funkcionirala na demokratski način.²⁰⁴

Unutar obitelji svakodnevni su se zadaci dijelili prema spolu, međutim, nekada su se preklapali, primjerice, lov je bila muška aktivnost, ali žene su ponekad pomagale u pronalasku zečeva i antilopa, dok bi muškarci ponekad brali bobice i drugo voće, što je primarno bila ženska aktivnost.²⁰⁵ Šivanje je, međutim, bio isključivo ženski posao, kao i paljenje vatre te kuhanje, dok su muškarci sami popravljali svoje oružje za lov.²⁰⁶ Žene su bile zadužene za odgoj djece, ali bi očevi i muška rodbina često pripomagala.²⁰⁷ Djeci bi se pričavale basne u kojima su sudjelovali kojoti i razne druge životinje koje bi ilustrirale prihvatljivo i

¹⁹⁵ HALEY 1981: 149; MELODY 2006: 13.

¹⁹⁶ HALEY 1981: 150; MELODY 2006: 13.

¹⁹⁷ HALEY 1981: 149; MELODY 2006: 13.

¹⁹⁸ HALEY 1981: 80; MELODY 2006: 13-14.

¹⁹⁹ HALEY 1981: 153-154; MELODY 2006: 14.

²⁰⁰ HALEY 1981: 155; MELODY 2006: 15.

²⁰¹ HALEY 1981: 155; MELODY 2006: 15.

²⁰² MELODY 2006: 15.

²⁰³ MELODY 2006: 15-16.

²⁰⁴ MELODY 2006: 16.

²⁰⁵ HALEY 1981: 84; MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 15.

²⁰⁶ HALEY 1981: 100, 109; MELODY 2006: 15.

²⁰⁷ MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 15.

neprihvatljivo ponašanje.²⁰⁸ Najvažnije vrijeme u životu Apache djeteta bio je pubertet.²⁰⁹ Za djevojčice se ovo vrijeme slavilo pubertetskom ceremonijom koja je trajala četiri dana, a uključivala je blagoslov svetim peludom koji je predstavljao plodnost i ljepotu te kulminirala u trku djevojčice prema svetom smjeru, istoku.²¹⁰ Tijekom četiri dana ceremonijskih aktivnosti djevojka je bila odjevena kao „Žena obojena bijelom bojom“, mitska figura majke iz Apache legende o postanku.²¹¹ Dječaci plemena tijekom puberteta postajali su šegrti Apache ratnika, što je značilo da su bili zaduženi za nošenje njihove opreme, prikupljanje drva za vatru te su za njih morali pripremati hranu.²¹²

Apache plemena nisu gradila nikakve vjerske građevine, ali im je duhovnost bila svojstvena u svim aspektima života, a velika pažnja pridavala se ritualima i ceremonijama.²¹³ Vjerovali su u moć ili snagu prirode koja se nalazila u svakom predmetu ideji ili osobi, bila je prisutna posvuda, poput zraka.²¹⁴ Organizirali su mnogobrojne ceremonije koje su slavile tu snagu, a predvodili su ih šamani ili svećenici.²¹⁵ Šamani su često bili stariji pripadnici plemena, uglavnom muškarci, ali nekada i žene, koji su posjedovali posebne duhovne moći te su imali mogućnost komunikacije s nadnaravnim bićima i prirodom.²¹⁶ Ako su svoje moći koristili za zlo, a ne za dobro, ti su se šamani nazivali vješticama, a ako su bili ulovljeni, bili su spaljeni.²¹⁷ Na poziciju svećenika se, međutim, dolazilo nasljednim pravom te stjecanjem znanja o izvođenju ceremonija i rituala od strane plemenskih starješina.²¹⁸ Snaga prirode imala je moć zaštite od neprijatelja ili napada, ozdravljenja bolesnih, pronalaska izgubljenih predmeta i slično.²¹⁹ Iako su snagu koja je dolazila iz prirode plemena vidjela kao pozitivnu, ona je imala i svoje negativne strane, primjerice, mogla je zahtijevati ljudske žrtve.²²⁰ Uz snagu prirode, Apache plemena su vjerovala u „Duhove planine“ koji su imali moć zaštititi pripadnike plemena od bolesti i nemoći, a slavilo ih se u ceremonijama iscjeljenja koje su uključivale ples zamaskiranih plesača.²²¹

²⁰⁸ MASSERMAN 2000: 103.

²⁰⁹ MASSERMAN 2000: 103.

²¹⁰ HALEY 1981: 69; MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 22; STERNGASS 2010: 20.

²¹¹ MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 26; STERNGASS 2010: 20.

²¹² MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 30-31; WILKINS 2009: 362.

²¹³ MASSERMAN 2000: 103; MELODY 2006: 19.

²¹⁴ HALEY 1981: 63; MELODY 2006: 20.

²¹⁵ HALEY 1981: 63; MELODY 2006: 21.

²¹⁶ HALEY 1981: 66; MELODY 2006: 21.

²¹⁷ HALEY 1981: 66-67; MELODY 2006: 31-32, 33.

²¹⁸ MELODY 2006: 21.

²¹⁹ MELODY 2006: 22.

²²⁰ MELODY 2006: 22.

²²¹ MELODY 2006: 23.

Kada je pripadnik Apache plemena preminuo, njegovi su rođaci započeli period tugovanja u kojem su plakali, odrezali svoju kosu te obukli staru odjeću.²²² Zatim su pokojnika na konju prevezli daleko od plemenskog kampa te ga sakrili među kamenjem u pustinji zajedno s njegovim materijalnim imetkom.²²³ Vjerovali su u zagrobni život u svijetu podzemlja koji su dijelili na dva djela - „zeleno mjesto“ u kojem su živjeli duhovi čestitih ljudi i „neplodno mjesto“ u kojem su živjeli duhovi vještica.²²⁴

5.4. Navajo plemena

Navajo Indijanci, ili *Diné* (hrv. „narod“ ili „ljudi“), kako sami sebe nazivaju, najveće su tradicionalno indijansko pleme u Sjedinjenim Američkim Državama i imaju najveće zemljišne posjede.²²⁵ Teritorij plemena Navaho protezao se kroz Arizonu, Novi Meksiko te jugom države Utah.²²⁶ Arheološki dokazi ukazuju na to da su pripadnici plemena Navajo na današnji teritorij došli s područja Kanade te su u to vrijeme bili sjedinjeni s plemenom Apache jer su oba plemena pripadala govornom području Athapaskan.²²⁷ Ime plemena skraćeni je oblik izvornog španjolskog imena za pleme, *Apaches de Nabajó*, gdje se dio izraza *Nabajó* može prevesti ili kao naziv nekog mjesta ili kao indijanski izraz za „zasađena polja“.²²⁸ Navajo pleme stiglo je na teritorij jugozapada sredinom 14. stoljeća i zauzelo područje pritoka Gobernador i Largo uz rijeku San Juan te je to područje postalo njihova tradicionalna domovina, *Dinetah*, što prevodimo kao „zemlja ljudi/naroda“ (eng. *the land of the people*).²²⁹ Navajo legenda o vlastitome podrijetlu uključuje opis nastanka svih živih bića kroz niz svjetova, od kojih je prvi svijet bio crn, drugi plav, treći žut, a četvrti, sadašnji svijet, nazivali su blistavim svijetom.²³⁰ U svim Navajo legendama često se može pronaći brojka četiri koja simbolizira četiri smjera, četiri svete planine njihovog teritorija i druge važne aspekte plemenskog života.²³¹ U legendi o

²²² HALEY 1981: 175; MELODY 2006: 24.

²²³ HALEY 1981: 174-175; MELODY 2006: 24-25; STERNGASS 2010: 19.

²²⁴ HALEY 1981: 176; MELODY 2006: 25.

²²⁵ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: XV; EATON 2000: 70; CRAIN 2003: 216; IVERSON 2006: 2, 11; DENETDALE 2008: 7; REIS 2010: 102.

²²⁶ FARIS CULLEY 2000: 365; IVERSON 2006: 2.

²²⁷ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 3; HALEY 1981: 10; EATON 2000: 70; FARIS CULLEY 2000: 365; MASSERMAN 2000: 102; IVERSON 2006: 7-8.

²²⁸ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: XV; IVERSON 2006: 8; DENETDALE 2008: 17-18.

²²⁹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 4; DUTTON 1988: 70; FARIS CULLEY 2000: 365; IVERSON 2006: 11.

²³⁰ DUTTON 1988: 67; IVERSON 2006: 2; DENETDALE 2008: 11-12.

²³¹ IVERSON 2006: 2; DENETDALE 2008: 12.

podrijetlu Navajo plemena posebno se naglašava važnost sklada među pripadnicima plemena, a glavni navedeni razlog prelaska ljudi iz jednog svijeta u drugi bila je međusobna nesloga.²³² U sva četiri svijeta ljudi su koegzistirali s insektima i životinjama, uključujući vjeverice, purane, guštere i jelene, a prisutnost životinja u Navajo legendama implicira da ljudi nisu superiorniji od drugih oblika života te da im je suđeno živjeti u skladu s njima.²³³ Mnoge Navajo legende o nastanku plemena govore o putovanjima iz jednog svijeta u drugi te opisuju mnoga iskušenja i avanture putnika, što bi se moglo protumačiti kao mitsko zrcalo rane migracijske povijesti Navajo plemena.²³⁴

Za vrijeme života u sjevernim regijama kontinenta pripadnici Navajo plemena su se prehranjivala lovom na divljač, ribolovom te sakupljanjem biljaka.²³⁵ Koristili su lukove, strijele i harpune da uhvate svoj plijen te gradili drvene ograđene prostore u koje su tjerali veliku divljač, poput losova, koje bi na taj način mogli lakše uloviti.²³⁶ Od kože divljači izrađivali su odjeću te nastambe u obliku stošca, a živjeli su u malim, labavo organiziranim skupinama.²³⁷ Dok su migrirali u potrazi za divljači i hranjivom vegetacijom na nogama su nosili krplice za snijeg te koristili pitome pse za vuču saonica na kojima se nalazio sav njihov materijalni posjed.²³⁸ Iako još nisu znali izrađivati keramiku, pletli su košare od kore drveta.²³⁹

Neke aspekte sjevernjačkog načina života prenijeli su na jugozapad, a druge u nepovoljnim pustinjским uvjetima napustili.²⁴⁰ Polako su se prestali baviti lovom i ribolovom te su morali razviti nove oblike prijevoza, nove načine gradnje nastambi te odjeću za toplije klimatske uvjete.²⁴¹ Uz sve ove praktične promjene, morali su promijeniti i svoja religijska vjerovanja jer su mnoga bila geografski vezana za njihovu bivšu domovinu na sjeveru.²⁴² Kada su stigli na jugozapadni teritorij, tamo su zatekli brojna starosjedilačka indijanska plemena, pa su od njih preuzeli mnoge korisne prakse i uvjerenja te ih integrirali u vlastitu kulturu.²⁴³

²³² IVERSON 2006: 2; DENETDALE 2008: 11-12.

²³³ DUTTON 1988: 67; IVERSON 2006: 2; DENETDALE 2008: 11-12, 14.

²³⁴ DUTTON 1988: 67; IVERSON 2006: 6-7; DENETDALE 2008: 16-17.

²³⁵ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 5; IVERSON 2006: 9.

²³⁶ IVERSON 2006: 9.

²³⁷ IVERSON 2006: 9.

²³⁸ IVERSON 2006: 9.

²³⁹ IVERSON 2006: 9.

²⁴⁰ IVERSON 2006: 9.

²⁴¹ IVERSON 2006: 9-10.

²⁴² IVERSON 2006: 10.

²⁴³ IVERSON 2006: 10.

Najveći utjecaj u Navajo kulturi imalo je pleme Pueblo koje je obitavalo duž rijeke Rio Grande, pretežno u Novom Meksiku.²⁴⁴ Pripadnici Pueblo plemena bili su izuzetno dobri poljoprivrednici te su uz vrlo malo vode vješto uspijevali uzgojiti usjeve kukuruza i dinje.²⁴⁵ U kasnijem kontaktu sa španjolskim kolonizatorima na području jugozapada Navajo plemena su od njih preuzela znanje o uzgoju voća i povrća, primjerice, breskve, krumpira i pšenice.²⁴⁶ Također su ih upoznali s uzgojem goveda, konja i ovaca, a uzgoj ovaca postao je presudan element u načinu života Navajo plemena koji se održao i do danas.²⁴⁷ Nakon sukoba Pueblo plemena sa Španjolskim kolonizatorima u 17. stoljeću, neka su Pueblo plemena pobjegla iz doline Rio Grande na teritorije Navajo plemena.²⁴⁸ Tim su se putem određene tradicije kulture plemena Pueblo ustalile na Navajo područjima, na primjer – zamaskirani plesači, oslikana keramika, zidane građevine i vještina tkanja.²⁴⁹

Kao i Apache plemena, Navajo obitelji su bile matrilinearne, a žene su bile na čelu kućanstva te odlučivale o pitanjima obrade zemlje i uzgoja stoke.²⁵⁰ Djecu su odgajali članovi šire obitelji - bake, djedovi, tete, ujaci, braća i sestre, svi su oni igrali određenu ulogu u odgoju djeteta.²⁵¹ Za dječake je bilo važno da nauče vještinu lova te procedure ceremonijalnih obreda, dok su se djevojčice naučile snalaziti u kuhanju, tkanju i sličnim kućanskim poslovima.²⁵² Nastambe su gradili u blizini vode, gdje se nalazilo plodno tlo na kojem bi uzgajali primarno kukuruz i tikvice.²⁵³ Kada bi došlo ljetno vrijeme, a s njime i vrućine i suše, neki članovi obitelji bi sa stadom ovaca krenuli u planine gdje su imali dovoljno vode i trave za ispašu, dok bi drugi ostajali brinuti se o poljima kukuruza.²⁵⁴ Povratkom jeseni, spustili su se s planina natrag u svoje nastambe, koje su nazivali *hogan*, a bile su izgrađene od cjepanica i kore drveta, uglavnom oblikovane u kupole, prekrivene debelim slojem blata te s otvorom koji je služio kao dimnjak na sredini krova.²⁵⁵ Svaki se *hogan* sastojao od samo jedne prostorije promjera između šest i

²⁴⁴ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 4; FARIS CULLEY 2000: 366; IVERSON 2006: 10-11.

²⁴⁵ EATON 2000: 70; FARIS CULLEY 2000: 366; IVERSON 2006: 11.

²⁴⁶ IVERSON 2006: 13.

²⁴⁷ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 5; FARIS CULLEY 2000: 367; OLSON 2003: 468; IVERSON 2006: 13; DENETDALE 2008: 8.

²⁴⁸ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 6; EATON 2000: 70-71; FARIS CULLEY 2000: 367.

²⁴⁹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 6; EATON 2000: 71; FARIS CULLEY 2000: 367; OLSON 2003: 468.

²⁵⁰ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 56; FARIS CULLEY 2000: 367; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 155; IVERSON 2006: 18; DENETDALE 2008: 21.

²⁵¹ IVERSON 2006: 16.

²⁵² KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 50; IVERSON 2006: 16.

²⁵³ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 7, 21; FARIS CULLEY 2000: 368; IVERSON 2006: 18; DENETDALE 2008: 21.

²⁵⁴ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 7; FARIS CULLEY 2000: 367; DENETDALE 2008: 21.

²⁵⁵ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 44; FARIS CULLEY 2000: 367, 371; IVERSON 2006: 16-17; DENETDALE 2008: 8, 21.

devet metara u kojoj je obitavala cijela jedna manja Navajo obitelj, dok su veće obitelji imale nekoliko nastambi.²⁵⁶

Mlada bi se Navajo žena udala ubrzo nakon početka puberteta, najčešće za muškarca koji je bio nekoliko godina stariji od nje.²⁵⁷ Brak je dogovarala obitelj buduće supruge te, kako je to bila doživotna odluka, zahtijevala je ozbiljne obiteljske pregovore.²⁵⁸ Ako bi stariji muškarac imao dovoljno resursa da se brine o nekoliko žena, bilo mu je dozvoljeno oženiti se nekoliko puta, premda to nije bila uobičajena praksa među pripadnicima Navajo plemena.²⁵⁹ Mladi je bračni par živio u blizini obitelji supruge, a na čelu obitelji bila je punica ili druga starija žena koja je donosila odluke o svim pitanjima svakodnevnog života.²⁶⁰ Posebno je zanimljiv bio odnos između punice i zeta u Navajo kulturi. Muškarac se obično trudio da nikad ne razgovara ili čak ne gleda majku svoje supruge te je njihov odnos često bio vrlo napet i pun sukoba.²⁶¹ Svi pripadnici Navajo plemena pripadali su određenom klanu, tj. većoj skupini rođaka koji su vjerovali da potječu od zajedničkog pretka.²⁶² Pripadnici istoga klana nisu smjeli međusobno sklapati brak, jer se smatralo da su preusko povezani da bi imali zdravu djecu.²⁶³

Uzgoj ovaca bio je iznimno važan dio Navajo kulture jer je plemenu pružao, ne samo dodatnu opskrbu hranom, već i obnovljiv izvor trgovačke robe, poput sirove vune i vunenog tekstila, koji je mogao biti zamijenjen za druge potrepštine.²⁶⁴ Navajo je pleme također bilo poznato po vještinama finog tkanja i srebrnarstva.²⁶⁵ Prerada vune bila je ženski posao te su Navajo žene izrađivale vlastitu odjeću, većinom haljine, zatim pokrivače i sagove od vune za ostale pripadnike njihove obitelji, a kasnije i za prodaju europskim trgovcima.²⁶⁶ Pripadnice Navajo plemena s vremenom su postale izrazito vješte u izradi tekstilnih proizvoda te su takvi proizvodi postali dostupni samo prominentnim članovima plemena, tj. onima koji su si to mogli priuštiti.²⁶⁷ Kako se pleme upoznalo s prirodnim resursima jugozapada, otkrili su biljke, grmlje, drveće i kaktuse koji su davali razne boje te su ubrzo naučili kako tkati obojenu vunu s

²⁵⁶ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 46; IVERSON 2006: 16-17.

²⁵⁷ IVERSON 2006: 18.

²⁵⁸ IVERSON 2006: 18.

²⁵⁹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 54-55; IVERSON 2006: 18.

²⁶⁰ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 57; FARIS CULLEY 2000: 367, 371; IVERSON 2006: 18; DENETDALE 2008: 21.

²⁶¹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 58; FARIS CULLEY 2000: 371; IVERSON 2006: 19.

²⁶² KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 63-64; IVERSON 2006: 18.

²⁶³ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 64; IVERSON 2006: 18.

²⁶⁴ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 8; FARIS CULLEY 2000: 367; IVERSON 2006: 19; WILKINS 2009: 150.

²⁶⁵ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 26; EATON 2000: 71; FARIS CULLEY 2000: 372; DENETDALE 2008: 20-21.

²⁶⁶ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 29; FARIS CULLEY 2000: 372; IVERSON 2006: 19; WILKINS 2009: 150.

²⁶⁷ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 29; DENETDALE 2008: 20.

karakterističnim Navajo dizajnima.²⁶⁸ S druge strane, Navajo muškarci isticali su se u srebrnarstvu te predvodili razvoj tog obrta na području američkog jugozapada.²⁶⁹ Prvi kovač bio je Atsidi Sani koji je od jednog meksičkog kovača naučio obrađivati željezo oko 1850. g. te je izrađivao oštrice noževa i uzde koje je poslije prodavao, također je podučavao svoje sinove i druge Navajo muškarce o radu s željezom, bakrom i mjedom.²⁷⁰ Oblike i ukrasne stilove koji potječu od Navajo plemena s vremenom su usvojila i druga plemena, međutim srebro Navajo izrade i dalje je najpoznatije u tom dijelu svijeta.²⁷¹

Duhovna uvjerenja Navajo plemena nisu pripadala određenoj religiji u konvencionalnom smislu jer je izraz „religija“ na mnogo načina preuzak da bi opisao ono što su Navajo plemena vjerovala i prakticirala.²⁷² Razumijevanje vjerovanja plemena možemo steći razmatranjem Navajo riječi *hózhó* koja je označavala kombinaciju mnogih ideja, uključujući ljepotu, sreću, sklad i dobrotu te sažimala osnovni cilj i krajnju vrijednost Navajo kulture.²⁷³ Pleme je vjerovalo da svatko može pasti pod utjecaj zla u svijetu te su mu u tom slučaju bile potrebne određene ceremonije ili rituali koji bi mu pomogli da prevlada takve utjecaje i obnovi *hózhó*.²⁷⁴ Ceremonijama bi presjedali plesači koji su zapravo bili nešto između liječnika i svećenika, a ritualna pjevanja koja su izvodili nazivala su se *chantways*.²⁷⁵ Mladić koji je želio postati pjevač morao je vještinu naučiti od iskusnog Navajo muškarca koji je poznao određenu ceremoniju ili nekoliko ceremonija jer, zbog njihove velike složenosti, nitko nije poznao sve ritualne napjeve.²⁷⁶ Rituale je trebalo naučiti pravilno, a zatim izvesti točno kako bi se postigao željeni učinak.²⁷⁷ Navajo plemena su vjerovala da pjevanje privlači pažnju „Svetih ljudi“, a kada bi ta nadnaravna bića, koja su Navajo plemenu podarila znanje o ceremonijama, procijenila da se pjevanje pravilno izvodi, uzvratila bi ispunjenjem ceremonijalnih molbi.²⁷⁸ Neke su se ceremonije održavale da bi izliječile pripadnike plemena od bolesti, dok su druge ceremonije održavane preventivno, za zaštitu od zla ili za dobru sreću.²⁷⁹ Primjerice, ceremonija *nidah* održavala se kada bi pripadnik Navajo plemena zalutao u neku od ruševina Anasazi kulture na Pueblo teritoriju te bi postao neuravnotežen, a trajala je

²⁶⁸ IVERSON 2006: 19-20.

²⁶⁹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 26; FARIS CULLEY 2000: 372.

²⁷⁰ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 26; FARIS CULLEY 2000: 372.

²⁷¹ FARIS CULLEY 2000: 372.

²⁷² KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 122; IVERSON 2006: 20.

²⁷³ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 155; IVERSON 2006: 20; DENETDALE 2008: 12.

²⁷⁴ IVERSON 2006: 21.

²⁷⁵ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 152-153; IVERSON 2006: 21.

²⁷⁶ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 151-152; IVERSON 2006: 21.

²⁷⁷ IVERSON 2006: 21.

²⁷⁸ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 123; DUTTON 1988: 89; IVERSON 2006: 21; DENETDALE 2008: 12.

²⁷⁹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 153-154; DUTTON 1988: 89; IVERSON 2006: 21-22.

šest dana.²⁸⁰ S druge strane, ritual *Blessingway* izvodio se u mnoge različite svrhe kao što su: zaštita stada ovaca, blagoslov novog braka, pomaganje budućim majkama pri porodu i za zaštitu plemenskih ratnika od neprijatelja.²⁸¹ Jedna od verzija ovog rituala bio je pubertetski ritual *kinaalda* koji se održavao za sve Navajo djevojčice između ulaska u pubertet i vjenčanja.²⁸² Tijekom ceremonije, koju je priredila majka djevojke, mlada je žena dobila puno savjeta od starijih žena o bračnom životu, majčinstvu i tkanju vune.²⁸³

Neke Navajo ljekovite ceremonije zahtijevale su slikanje pijeskom, a raznobojne slike koje su nastale tom metodom nisu nastajale bojom, već pomoću usitnjenog bijelog, žutog ili crvenog pijeska te zdrobljenog ugljena.²⁸⁴ Slike u pijesku varirale su po veličini od nekoliko centimetara do šest metara te je nekoliko sati bilo potrebno da ih se kreira.²⁸⁵ Tijekom ceremonije, pjevač je položio svoje dlanove navlažene biljnim lijekovima na sliku u pijesku te je, nakon što su se slike prenijele na njegove ruke, dlanove položio na tijelo pacijenta.²⁸⁶ Tako je povezo pacijenta sa svetim likovima naslikanima u pijesku, što je potaknulo proces ozdravljenja.²⁸⁷

Nakon migracije Navajo plemena na jugozapad, pleme je živjelo u malim zajednicama raštrkanim diljem njihovog teritorijem koje su bile labavo povezane.²⁸⁸ Ponekad bi lokalni vođa ujedinio nekoliko zajednica zbog sukoba s drugim indijanskim plemenima ili, kasnije, sa španjolskim kolonizatorima.²⁸⁹ Međutim, iako su različite Navajo zajednice bile kulturno povezane, nisu imale zajedničku političku organizaciju, niti organizirane vojne postrojbe.²⁹⁰

5.5. Južna Paiute plemena

²⁸⁰ IVERSON 2006: 21-22.

²⁸¹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 149; DUTTON 1988: 92; IVERSON 2006: 22; DENETDALE 2008: 12.

²⁸² DUTTON 1988: 92; IVERSON 2006: 22; DENETDALE 2008: 13-14.

²⁸³ IVERSON 2006: 22-23; DENETDALE 2008: 14.

²⁸⁴ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 150-151; DUTTON 1988: 90; IVERSON 2006: 23.

²⁸⁵ IVERSON 2006: 23.

²⁸⁶ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 151; IVERSON 2006: 23.

²⁸⁷ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 151; IVERSON 2006: 23.

²⁸⁸ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 72; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 155; IVERSON 2006: 23.

²⁸⁹ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 72; IVERSON 2006: 23-24.

²⁹⁰ KLUCKHOHN-LEIGHTON 1946: 72; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 155; IVERSON 2006: 24.

Južna Paiute plemena pripadala su Uto-Aztecanskoj jezičnoj skupini, a vlastito ime plemena bilo je *nuwu*, što možemo prevesti kao „ljudsko biće“.²⁹¹ Migrirali su u sjeverni dio američkog jugozapada, točnije jugoistok države Utah i sjeveroistok Arizone, oko 1000. g. te otjerali narode koji su prethodno naseljavali tu regiju.²⁹² Južna Paiute plemena prvenstveno su se prehranjivala sakupljanjem biljaka, korijenja, bobičastog voća i sjemenja te lovom na zečeve, jelene i američke muflone, a poljoprivredna im je djelatnost bila ograničena na kukuruz, grah i tikvice.²⁹³ Trgovali su s plemenima Hopi, Havasupai, Walapai i Mojave koji su se nalazili na obližnjem teritoriju.²⁹⁴ Nisu imali čvrstu plemensku ili političku organizaciju, a nestašica hrane i vode tjerala ih je da se rasprše u male obiteljske skupine koje su lutale u potrazi za hranom.²⁹⁵ Povremeno su se okupljali u veće društvene skupine radi berbe pinjola ili lova na zečeve, međutim, skupine su ostajale na okupu samo dok zadatak nije bio dovršen, a zatim bi se ponovno razile.²⁹⁶ Njihovo oruđe i oružje sastojalo se od luka i strijela, lovačkih mreža, košara za sakupljanje i noževa od kремена.²⁹⁷ Odjeću su izrađivali od zečje kože te na nogama nosili sandale ili mokasine, a gradili su vrlo jednostavne nastambe od trave, granja i blata.²⁹⁸ Religijski i drugi kulturni događaji bili su ograničeni među južnim Paiute plemenima jer su gotovo cijelo vrijeme provodili u potrazi za hranom.²⁹⁹

5.6. Pleme Quechan (Yuma)

Pleme Quechan, ili Yuma, jedno je od rijetkih američkih indijanskih plemena koje nikada nije bilo preseljeno sa svog matičnog teritorija.³⁰⁰ Teritorij plemena i danas se nalazi oko ušća rijeke Gila u državi Colorado, a na područje su migrirali između 1540. g. i 1700. g.³⁰¹ Ime plemena Yuma dolazi od izraza plemena O'odham koji se odnosio na jezičnu skupinu Yuma kojoj je pripadalo i ovo pleme.³⁰² Međutim, stvarno ime plemena bilo je Quechan, a

²⁹¹ EULER 1972: 1-2; DUTTON 1988: 157; FLEMING 2000: 408.

²⁹² EULER 1972: 2; DUTTON 1988: 157-158; FLEMING 2000: 408.

²⁹³ EULER 1972: 1, 17; DUTTON 1988: 158; FLEMING 2000: 408.

²⁹⁴ DUTTON 1988: 158; FLEMING 2000: 408.

²⁹⁵ FLEMING 2000: 409.

²⁹⁶ FLEMING 2000: 409.

²⁹⁷ DUTTON 1988: 158-159; FLEMING 2000: 409.

²⁹⁸ EULER 1972: 27; DUTTON 1988: 158-160; FLEMING 2000: 409.

²⁹⁹ DUTTON 1988: 159; FLEMING 2000: 409.

³⁰⁰ BEE 1989: 13; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 455.

³⁰¹ DUTTON 1988: 174; BEE 1989: 13; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 455.

³⁰² DUTTON 1988: 174; BEE 1989: 16; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 455.

njegovi pripadnici su obrađivali poplavna područja rijeke Gila te sakupljali divlje voćke, orašaste plodove i sjemenje.³⁰³ Područje na koje se pleme nastanilo bilo je iznimno pogodno za poljoprivredu, pa je pleme ubrzo izgradilo sustav kanala za navodnjavanje koji je, u suhoj klimi jugozapada, dovodio vodu do njihovih usjeva.³⁰⁴ Duhovni vođe plemena bili su šamani, a postojala je i neka vrsta političke organizacije.³⁰⁵ Civilnog vođu plemena nazivali su *kwaxot*, a ratnog vođu *kwanami* te je uz to dvoje postojao i primarni vođa plemena koji je donosio većinu odluka, a nazivao se *paipataxan*, što možemo prevesti kao „stvarna osoba“.³⁰⁶ Obitavali su u „rančerijama“, raštrkanim nastambama koje su se nalazile u blizini usjeva, ali na povišenim položajima, tako da bi u vrijeme kada je rijeka poplavila usjeve, pripadnici plemena bili na sigurnome.³⁰⁷

5.7. Pleme Mojave

Mojave pleme također pripada jezičnoj skupini Yuma, a ime plemena možemo prevesti kao „tri planine“.³⁰⁸ Pripadnici plemena živjeli su uz rijeku Colorado od oko 1100. g. te izgrađivali „rančerije“, nastambe raštrkane po cijeloj dolini, uvijek u blizini obradive zemlje, ali na povišenim područjima, iznad poplavnih dolina.³⁰⁹ Veći dio godine pripadnici Mojave plemena obitavali su u potpuno otvorenim nastambama ravnoga krova koje su se nazivale *ramade*, a „rančerije“ su koristili u zimskim mjesecima.³¹⁰ Mojave se pleme smatralo jednom nacijom, bez obzira na mjesto boravka, a organizirali su se u bendove i lokalne grupe.³¹¹ Glavno zanimanje plemena bila je poljoprivredna djelatnost te su uzgajali kukuruz, grah, bundeve i dinje.³¹² Prehranu su nadopunjavali ribolovom, lovom i sakupljanjem divljeg bilja.³¹³ Što se tiče odjeće, i muškarci i žene su nosile pregače izrađene od kore vrbe koje su bile opasane remenjem te su hodali bosu.³¹⁴ Mojave je pleme bilo poznato po običaju oslikavanja vlastitih

³⁰³ DUTTON 1988: 174; BEE 1989: 16, 18; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 455.

³⁰⁴ DUTTON 1988: 174-175; BEE 1989: 13.

³⁰⁵ BEE 1989: 30-31; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

³⁰⁶ BEE 1989: 29; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

³⁰⁷ DUTTON 1988: 165; BEE 1989: 23-24.

³⁰⁸ DUTTON 1988: 168; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³⁰⁹ DUTTON 1988: 168; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³¹⁰ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³¹¹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³¹² DUTTON 1988: 168; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³¹³ DUTTON 1988: 168; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³¹⁴ DUTTON 1988: 169.

tijela tradicionalnim uzorcima raznih boja.³¹⁵ Obaveze muškaraca bile su krčiti i obrađivati zemlju te sjetva usjeva, dok su žene obavljale najveći dio žetve.³¹⁶ Žene su također izrađivale keramičke proizvode, uglavnom posude, ukrašene žutim oker pigmentom koji bi postao tamno crven kada bi se u toj posudi kuhalo na vatri.³¹⁷ Plodnost tla ovisila je o mulju koji se taložio na obradivoj zemlji tijekom godišnjih poplava rijeke Colorado.³¹⁸ Snovi su bili najvažniji dio religije Mojave plemena, vjerovalo se da posebne vještine, talenti i uspjeh u životu ovise o snovima.³¹⁹ Snovi su se smatrali predznacima budućih događaja, a nekolicina pojedinaca koji bi se svojim snovima istaknuli postajali su vođe plemena.³²⁰

5.8. Pai plemena

Plemena grupe Pai, pripadnici jezične skupine Yuma, nastanjuju obale rijeke Colorado.³²¹ Rodno su povezani s plemenima Quechan (ili Yuma), Mojave i Maricopa, a nekada su bili podijeljeni u lokalne skupine od šezdeset osoba koje su se bavile lovom, sakupljanjem biljne hrane i uzgojem male količine usjeva u vrtovima.³²² Skupine su se udruživale u veće jedinice samo u određeno doba godine – oko pogodnih područja za vrtlarstvo ili velikih količina jestivih, zrelih biljaka, a u to su vrijeme i obnavljali veze između grupacija, brakovima ili prijateljstvima.³²³ Skupine su bile neformalno povezane, sastajale su se oko zajedničkog vođe koji, iako je imao određeni utjecaj, nikada nije bio u zapovjednom položaju nad cijelim plemenom.³²⁴ Europski i američki kontakt s plemenom Pai bio je sporadičan sve dok na njihovom teritoriju nije bilo otkriveno zlato, što je dovelo do rata te su Pai u konačnici bili smješteni u dva rezervata, zapadni i južni Pai u rezervat Walapai (ili Hualapai), a sjeveroistočni u rezervat Havasupai.³²⁵

³¹⁵ DUTTON 1988: 169.

³¹⁶ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³¹⁷ DUTTON 1988: 169.

³¹⁸ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³¹⁹ DUTTON 1988: 170; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³²⁰ DUTTON 1988: 169; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

³²¹ DUTTON 1988: 178-179; EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 258, 536.

³²² DOBYNS-EULER 1971: 2; EATON 2000: 72.

³²³ EATON 2000: 72.

³²⁴ EATON 2000: 72.

³²⁵ DUTTON 1988: 180; EATON 2000: 72.

Pleme Walapai ili Hualapai, što možemo prevesti kao „Ljudi borova stabla“, bilo je organizirano u sedam autonomnih skupina smještenih u blizini rijeke Colorado, a bavili su se uglavnom lovom i sakupljanjem biljnih resursa.³²⁶ Muškarci su odlazili u lov na jelene, losove, antilope i zečeve, a žene su skupljale orašaste plodove, bobice i korijenje.³²⁷ Prehranjivali su se i širokim spektrom insekata, posebno skakavaca.³²⁸ Religijski vođe nazivali su se šamanima, a prakticirali su ceremonije izlječenja.³²⁹

Pleme Havasupai, što možemo prevesti kao „Ljudi plavozelene vode“, nastanjivalo je područje Cataract Canyon, smještenog u blizini Grand Canyon.³³⁰ Ljeti su se prehranjivali uzgajajući kukuruz, dinje i grah u vrtovima koje je navodnjavao izvor vode koji se nalazio iznad njihova sela, a zimi su se bavili lovom, uglavnom na jelene.³³¹ Havasupai žene bile su poznate po vještini izrade košara.³³² Religijska vjerovanja nisu bila izrazito razvijena među plemenom, postojale su određene molitve koje je pleme upućivalo prirodi, a vjerovali su i u zagrobni život te u duhove.³³³ istaknuti članovi plemena postajali bi šamani koji su mogli izvoditi ceremonije izlječenja te rituale kontrole vremena.³³⁴

5.9. Pleme Yavapai

Pleme Yavapai pripada jezičnoj skupini Yuma, a ime su dobili od Mojave plemena te ga možemo prevesti kao „Ljudi sunca“.³³⁵ Teritorij plemena prostirao se po središnjoj i zapadnoj Arizoni u blizini rijeke Gila.³³⁶ Prvenstveno su se prehranjivali baveći se lovom na zečeve i jelene te sakupljanjem bilja.³³⁷ Pripadnici plemena Yavapai sklonište od surove klime nalazili su u špiljama, a ponekad su gradili kupolaste nastambe od kamena, drveta i blata.³³⁸

³²⁶ DUTTON 1988: 189-190; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 536.

³²⁷ DUTTON 1988: 190; EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 536.

³²⁸ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 536.

³²⁹ DUTTON 1988: 190.

³³⁰ DOBYNS-EULER 1971: 1; DUTTON 1988: 181; EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 258; CURTIS 2005: 77.

³³¹ DOBYNS-EULER 1971: 5; DUTTON 1988: 183; EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 259.

³³² DOBYNS-EULER 1971: 25; DUTTON 1988: 184; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 258.

³³³ DUTTON 1988: 182.

³³⁴ DUTTON 1988: 182-183.

³³⁵ DUTTON 1988: 194; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561; WILKINS 2009: 509.

³³⁶ DUTTON 1988: 194; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

³³⁷ DUTTON 1988: 195; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

³³⁸ DUTTON 1988: 195; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

Žene su se bavile izradom košara, poznatih po crnom obrubu, a odjeću su izrađivali od kože životinja.³³⁹ Yavapai pleme imalo je poglavara, a poseban status u plemenu su imali i šamani, članovi plemena koji su se istaknuli svojim snovima i iscjeliteljskim vještinama.³⁴⁰ Yavapai su bili poznati po svojoj ratnoj sposobnosti, pa su održavali bliske veze s Apache plemenom.³⁴¹

5.10. O'odham plemena

Moderni potomci kulture Hohokam, plemena Akimel O'odham (hrv. „Riječni ljudi“) i Tohono O'odham (hrv. „Pustinjski ljudi“) ili, kako su ih nazivali španjolski kolonizatori, Papago, nalaze se na teritoriju južne Arizone.³⁴² Plemena ove kulture tradicionalno su obitavala u „rančerijama“ te se organizirala u obiteljske zajednice ili domaćinstva koja su se nalazila u blizini izvora vode, kanala za navodnjavanje ili bunara.³⁴³ Domaćinstva su se obično sastojala od majke i oca na čelu obitelji te njihovih sinova i snaha koji su zajednički uzgajali kukuruz, grah i bundeve.³⁴⁴ Pripadnice plemena tradicionalno su se bavile izradom košara s različitim uzorcima, ponekad geometrijskim, ponekad životinjskim ili biljnim.³⁴⁵ Plemena O'odham u kontaktu sa Španjolskim kolonizatorima preuzeli su njihove običaje uzgoja stoke, pšenice i voćki.³⁴⁶ Iako su prvotni kontakti sa španjolskim kolonizatorima bili pozitivni, tijekom 19. stoljeća kontakti su postajali sve negativniji kada su doseljenici počeli posezati za zemljom plemena O'odham te ih natjerali da se smjeste u rezervate.³⁴⁷ Tijekom 19. stoljeća pleme Maricopa, pokušavajući izbjeći neprijateljstva i ratovanja s drugim plemenima, sklonilo se među O'odham plemena te od tada koegzistira s njima.³⁴⁸

5.11. Pleme Comanche

³³⁹ DUTTON 1988: 195-196.

³⁴⁰ DUTTON 1988: 195; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 562.

³⁴¹ DUTTON 1988: 195; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

³⁴² DUTTON 1988: 203, 213; EATON 2000: 71; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 426, 515; WILKINS 2009: 281.

³⁴³ DUTTON 1988: 203; EATON 2000: 71-72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 426.

³⁴⁴ DUTTON 1988: 214; EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 426.

³⁴⁵ DUTTON 1988: 212, 219; CURTIS 2005: 83.

³⁴⁶ EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 426.

³⁴⁷ EATON 2000: 72.

³⁴⁸ DUTTON 1988: 210; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 426; WILKINS 2009: 281.

Iako se pleme Comanche primarno nastanilo na području Velikih ravnica, teritorij plemena proteže se i kroz jugozapadna područja na kojima su Comanche ratnici vodili brojne borbe sa španjolskim kolonizatorima te potom i američkim doseljenicima.³⁴⁹ Pleme Comanche pripadalo je Uto-Aztecan jezičnoj skupini, a vlastito ime plemena bilo je *Nemena* ili *Numunu*, što možemo prevesti kao „ljudi“ ili „narod“.³⁵⁰ Ime „Comanche“ dolazi od riječi *komanticia* plemena Ute (hrv. „neprijatelj“ ili „onaj koji se cijelo vrijeme bori“).³⁵¹ Ime se zadržalo u povijesnom žargonu kada su ga počeli koristiti španjolski kolonizatori koji su prvi došli u kontakt s Comanche Indijancima na području Novog Meksika.³⁵² Pleme Comanche vladalo je jugozapadnim područjem Velikih ravnica do sredine 19. stoljeća, a među susjedinim plemenima bili su poznati po svojim izvanrednim ratničkim sposobnostima.³⁵³ Francuski istraživači, kasnije i američki doseljenici, nazivali su ih Paducah ili Padouca, ime koje im je nadjenulo Sioux pleme, te su pogrešno smatrali da pripadaju Apache skupini koja je nekoć naseljavala tu regiju.³⁵⁴ Zemlje Comanche plemena nekada su se prostirale većim djelom današnjeg Teksasa, Novog Meksika, Oklahome, Kansasa i Colorada, međutim, većina pripadnika modernog Comanche plemena danas živi na rezervatima u Oklahomi.³⁵⁵ Jezik i kultura plemena povjesničare su naveli na zaključak da podrijetlom potiče iz plemena Shoshone, od kojeg se odvojilo oko 1700. g.³⁵⁶ Plemenske legende sugeriraju da su se plemena odvojila zbog neslaganja oko podjele divljači ili nakon neke katastrofalne epidemije.³⁵⁷ Plemenski je raskol doveo pripadnike Comanche plemena na područje jugozapadnog predjela Velikih ravnica, dok se Shoshone pleme zadržalo u planinama Wyominga i Montane.³⁵⁸

Pleme Comanche bilo je podijeljeno u trinaest autonomnih grupa koje su često surađivale za vrijeme ratovanja, međutim, nisu predstavljale jedinstvenu političku cjelinu, niti su imale plemenskog poglavara i plemensko vijeće.³⁵⁹ U vrijeme rata, na čelo grupe bio je postavljen ratni poglavica zadužen za ratnu organizaciju unutar vlastite grupe, međutim, u vrijeme mira

³⁴⁹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: IX; HOAGSTORM 2000: 43; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 159; SINGER 2000: 201-201; JENSEN LACEY 2011: 17-18.

³⁵⁰ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 4; SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 14.

³⁵¹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 4; SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 14.

³⁵² WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 4; SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 14.

³⁵³ SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 14.

³⁵⁴ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 4; SINGER 2000: 202.

³⁵⁵ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 8-9; SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 17-18.

³⁵⁶ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 6; SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 17-18.

³⁵⁷ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 9-10; SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 17.

³⁵⁸ SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 17-18.

³⁵⁹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 22; SINGER 2000: 202.

on nije više uživao nikakvu političku moć.³⁶⁰ Najbrojnija od Comanche grupa bila je Penateka (još su se nazivali „Oni koji jedu med“ ili „Ose“), a od ostalih istaknutih grupa možemo izdvojiti: Quahadi (ili „Antilope“), Nokoni (ili „Lutalice“), Kutsueka (ili „Oni koji jedu bizone“) i Yamparika (ili „Oni koji jedu korijenje/krumpir“).³⁶¹ Comanche plemenska organizacija bila je iznimno slobodna, pa je svaki ratnik mogao ući u grupu ili ju napustiti po vlastitoj želji.³⁶²

Pleme se većinski prehranjivalo lovom na divljač, najviše bizone, te pljačkanjem susjednih plemena i europskih doseljenika, ali prehranu su nadopunjavali i sakupljanjem različitih bobica i plodova koje su mogli pronaći na vlastitom teritoriju.³⁶³ Iznimno važan dio nomadskog načina života plemena Comanche bio je konj, kojeg su preuzeli od španjolskih doseljenika.³⁶⁴ S konjima, Comanche je pleme postalo znatno slobodnije te je moglo lakše i efikasnije putovati u udaljenije krajeve američkog teritorija i odlaziti u lovačke pohode na bizone.³⁶⁵ Također, posjedovanje konja postalo je statusni simbol unutar plemena te se pripadnika plemena smatralo imućnim ako je posjedovao stado konja.³⁶⁶ Uostalom, pripadnici Comanche plemena bili su stručnjaci u uzgoju i dresuri konja, a prakticirali su i primitivno veterinarstvo, pa su njihova stada bila su iznimno velika i izuzetno dobro zbrinuta.³⁶⁷

Kada bi pripadnik plemena potpuno učvrstio svoj status ratnika, što bi se obično dogodilo oko njegove dvadeset i pete godine bilo mu je dozvoljeno izabrati pripadnicu plemena za suprugu.³⁶⁸ Ponekad su muškarci unutar plemena imali nekoliko supruge, međutim, samo ako su imali dovoljno sredstava da ih uzdržavaju, pa je većina brakova ipak bila monogamna.³⁶⁹ Ako je pripadnik plemena imao nekoliko supruge, svaka je dobila zasebnu nastambu, ali proširene su obitelji dijelile većinu kućanskih poslova.³⁷⁰ Pleme je podrijetlo pratilo preko majčine linije, tj. matrilinearno, a muškarci su imali obavezu prehraniti roditelje svoje supruge.³⁷¹ Proces razvoda bio je dopušten te vrlo jednostavan, ali favorizirao je muškarca.³⁷²

³⁶⁰ SINGER 2000: 202.

³⁶¹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 25-27; SINGER 2000: 202; JENSEN LACEY 2011: 24-25.

³⁶² WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 22-23; SINGER 2000: 202.

³⁶³ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 13, 73; CANNON 2000: 7; SINGER 2000: 203.

³⁶⁴ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 13; CANNON 2000: 7; SINGER 2000: 202; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 160; JENSEN LACEY 2011: 18.

³⁶⁵ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 35-36; CANNON 2000: 7; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 160; JENSEN LACEY 2011: 18.

³⁶⁶ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 36; JENSEN LACEY 2011: 18.

³⁶⁷ SINGER 2000: 203.

³⁶⁸ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 135; SINGER 2000: 202.

³⁶⁹ SINGER 2000: 202.

³⁷⁰ SINGER 2000: 202-203.

³⁷¹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 23; JENSEN LACEY 2011: 39.

³⁷² SINGER 2000: 203.

Ženski je preljub mogao biti kažnjen odsijecanjem nosa.³⁷³ Pripadnici Comanche plemena svoje su *tipi* nastambe od kože bizona gradili u blizini izvora vode, a svakodnevne su poslove obavljali ovisno o spolu.³⁷⁴ Muškarci su se bavili lovom i ratovanjem, dok bi žene izrađivale odjeću, *tipi* nastambe, sakupljale i pripremale hranu te se brinule o djeci.³⁷⁵ Hrana se uglavnom pripremala pečenjem, komadi mesa na štapovima su se pekli iznad vatre, a ponekad bi se kuhali u torbama od kože bizona tako da bi se u torbu ubacivalo vruće kamenje.³⁷⁶

Pripadnici plemena odjeću i obuću izrađivali su od kože bizona te su nosili vrlo složena pokrivala za glavu.³⁷⁷ Prije svake bitke Comanche su ratnici tradicionalnim bojama oslikali svoja lica te glave i repove konja na kojima su jahali.³⁷⁸ Iznimno poželjna među muškim pripadnicima plemena bila je duga kosa koju su stjecali, ne samo prirodnim rastom, već i upletanjem konjske dlake u vlastitu kosu.³⁷⁹ Prije nego što su naučili koristiti vatreno oružje, Comanche su se ratnici pretežno služili dugim kopljima, teškim palicama, lukom i strijelom te borbenim štitovima od kože bizona, koji su bili toliko jaki da ih strelice i metci neprijatelja nisu mogli lako probiti.³⁸⁰ Ponekad su Comanche ratnici oružje ukrašavali perjem, medvjedićim zubima i skalpovima neprijatelja.³⁸¹ Pripadnici plemena samostalno su izrađivali svoje oružje i oruđe, a posebno su bili vješti u izradi strijela.³⁸² Comanche je pleme bilo iznimno poznato po svojoj ratničkoj vještini te je ratovanje za pleme bila primarna zanimacija i način na koji su pribavljali potrebne resurse.³⁸³

Religijska vjerovanja Comanche plemena nisu bila temeljito dokumentirana, najvjerojatnije zato što su legende o vlastitom postanku i religijske ceremonije prenosili s koljena na koljeno usmenom predajom.³⁸⁴ Glavna Comanche božanstva bila su „Stvoritelj“ (ili „Veliki duh“), Sunce, Zemlja i Mjesec.³⁸⁵ Štovali su prevrtljivog duha „Kojota“ te je zato bilo strogo zabranjeno konzumirati meso kojota ili pasa.³⁸⁶ Važna pubertetska ceremonija Comanche dječaka sastojala se od odlaska u „potragu za vizijom“ (eng. *vision quest*) gdje bi mladi

³⁷³ SINGER 2000: 202-203.

³⁷⁴ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 14-15; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 160; SINGER 2000: 203.

³⁷⁵ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 15; SINGER 2000: 203; JENSEN LACEY 2011: 40.

³⁷⁶ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 70-71; SINGER 2000: 204.

³⁷⁷ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 78-82; SINGER 2000: 203.

³⁷⁸ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 83-84; SINGER 2000: 203.

³⁷⁹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 83; SINGER 2000: 203.

³⁸⁰ SINGER 2000: 203-204; JENSEN LACEY 2011: 33.

³⁸¹ SINGER 2000: 204.

³⁸² WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 101; JENSEN LACEY 2011: 33.

³⁸³ SINGER 2000: 204.

³⁸⁴ SINGER 2000: 203; JENSEN LACEY 2011: 26.

³⁸⁵ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 191, 200; SINGER 2000: 203.

³⁸⁶ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 69; SINGER 2000: 203.

pripadnici plemena odlazili u izolaciju i postili u nadi da će im se ukazati vizija, uglavnom u obliku životinje, te im otkriti vlastite moći i talente.³⁸⁷ Životinja iz vizije nakon toga bi postala zaštitni simbol mladoga pripadnika plemena, a vizija bi mu pomogla odabrati budući životni put.³⁸⁸ Za djevojčice iz Comanche plemena nisu bile održavane posebne pubertetske ceremonije, nakon puberteta djevojčica je bila spremna za brak i majčinstvo te je na taj način doprinosila plemenskom životu.³⁸⁹

Jedna od najvažnijih ceremonija Comanche plemena nazivala se „Ples lova na bizone“ (eng. *Buffalo Hunting Dance*), a održavala se u rijetkim instancama kada je pleme iskusilo manjak ili nestašicu bizona te drugih resursa.³⁹⁰ Ples je služio kao molitva zaštitnom duhu da usmjeri stada bizona prema teritoriju na kojemu je lovilo Comanche pleme.³⁹¹ Također, molitva je služila za sreću lovaca na bizone, a plesači su na glavama nosili maske izrađene od kože bizonske glave s i dalje pričvršćenim rogovima.³⁹²

Kada bi pripadnik plemena bio star i ozbiljno bolestan, napustili bi ga svi susjedi i prijatelji, osim najbliže obitelji, a ponekad bi ga čak i ona napustila.³⁹³ Razlog tome bio je u strahu od zlih duhova koji su smatrani uzrokom njegove bolesti.³⁹⁴ Nakon što je preminuo, pripadnika plemena je rodbina odjenula u svečanu odjeću, konjem prevezla do špilje ili kamene udubine u kojoj je bio pokopan.³⁹⁵ Comanche pleme vjerovalo je u zagrobni život, međutim, ako bi pripadnik plemena bio skalpiran, preminuo u mraku ili bio zadavljen, nije mogao prijeći u zagrobni život.³⁹⁶

6. Odnos indijanskih plemena američkog jugozapada s doseljenicima

Neposredno nakon njihova otkrića američki su teritoriji bili kolonizirani prema principu koji je danas poznat pod nazivom „Doktrina otkrića“.³⁹⁷ Kada su Europljani krenuli u

³⁸⁷ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 131, 155; SINGER 2000: 203; JENSEN LACEY 2011: 27.

³⁸⁸ JENSEN LACEY 2011: 27.

³⁸⁹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 125-126.

³⁹⁰ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 180.

³⁹¹ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 180.

³⁹² WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 180.

³⁹³ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 149.

³⁹⁴ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 149.

³⁹⁵ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 150.

³⁹⁶ SINGER 2000: 203.

³⁹⁷ ROBERTSON 2005: X; MILLER 2006: 1; BALL 2008: 924; SMITH 2008: 944-945.

istraživanje novootkrivenih područja krajem 15. stoljeća, opravdavali su svoje teritorijalne i imovinske zahtjeve nad tamošnjim starosjediocima upravo ovom doktrinom.³⁹⁸ Zasnovana na vjerskim i eurocentričnim idejama superiornosti nad ostalim kulturama, religijama i rasama svijeta, doktrina je nalagala da, prema međunarodnom pravu, novopridošli Europljani automatski preuzmu imovinsku i političku vlast nad starosjediocima Novoga svijeta bez njihova znanja i pristanka.³⁹⁹ Zato nije iznenađujuće da su se starosjedilački narodi sjevernoameričkog kontinenta žustro protivili primjeni takvog međunarodnog zakona na njih same, njihove vlade te njihova imovinska prava.⁴⁰⁰ Problemi su se dodatno intenzivirali nastankom Sjedinjenih Američkih Država te pojavom zlatne groznice koja je na teritorij jugozapada privukla mnoge nove doseljenike.⁴⁰¹ Novonastala situacija rezultirala je brojnim sukobima između pripadnika američkih indijanskih plemena i europskih kolonizatora diljem sjevernoameričkog kontinenta, međutim, ovaj je rad usredotočen isključivo na sukobe na području jugozapada.

6.1. Odnos Apache plemena s doseljenicima

Španjolski izaslanik Francisco Vásquez de Coronado 1540. g. doputovao je na današnji teritorij američkog jugozapada.⁴⁰² Ubrzo je došao u kontakt s Apache plemenima, a njihov je prvi susret bio okarakteriziran pozitivnim prijateljskim odnosima.⁴⁰³ Coronadova ekspedicija na američki jugozapad prenijela je u europske predjele priče o zlatu i bogatstvima na novootkrivenom kontinentu koje su nadahnule daljnje španjolske pohode na ova područja.⁴⁰⁴ Pripadnici Apache plemena često su trgovali sa španjolskim kolonizatorima koji su obitavali na području sjevernog Meksika te su od njih naučili kako uzgajati stoku, jahati konje i koristiti vatreno oružje, pretežno muškete.⁴⁰⁵ Kako je proces kolonizacije napredovao, na teritorije Apache Indijanaca počeli su dolaziti španjolski rimokatolički misionari u nadi da će pokorena plemena preobratiti na kršćansku vjeru.⁴⁰⁶ Pripadnici plemena koji su se preobratili potom su

³⁹⁸ ROBERTSON 2005: X; MILLER 2006: 1; BALL 2008: 924; SMITH 2008: 944-945.

³⁹⁹ ROBERTSON 2005: X; MILLER 2006: 1; BALL 2008: 924; SMITH 2008: 944-945.

⁴⁰⁰ MILLER 2006: 1; BALL 2008: 924; SMITH 2008: 945.

⁴⁰¹ MELODY 2006: 52; STERNGASS 2010: 36.

⁴⁰² TRAFAZER 1999: 5; MELODY 2006: 39.

⁴⁰³ MELODY 2006: 40.

⁴⁰⁴ MELODY 2006: 40-41.

⁴⁰⁵ MELODY 2006: 41; WILKINS 2009: 360.

⁴⁰⁶ MASSERMAN 2000: 104; MELODY 2006: 44.

bili korišteni kao radna snaga, često i kao roblje, za izgradnju nastamba misionara.⁴⁰⁷ Do 1660. g. između španjolskih kolonizatora i Apache plemena ustalili su se neprijateljski odnosi te se konstantno gerilski ratovalo.⁴⁰⁸ Španjolski konjanici terorizirali su Apache kampove, a Apache bande napadale su doseljenike, oduzimajući im konje, stoku i oružje.⁴⁰⁹

Oko 1688. g. Apache su plemena izvela brojne napade na Sonoru, meksičku državu koja je graničila s Arizonom.⁴¹⁰ Prednost Apache ratnika bila je u nomadskom načinu života koji im je omogućio da diktiraju vrijeme i mjesto bitaka s njihovim neprijateljima.⁴¹¹ Tijekom 17. stoljeća, pobunom Pueblo plemena, koju su potpomogli i Apache borci, španjolski su kolonizatori otjerani, međutim, vratili su se 1697. g. i ponovno okupirali izgubljeni teritorij.⁴¹² Kroz 18. stoljeće taktika španjolskih doseljenika prema Apache plemenima nekoliko se puta mijenjala.⁴¹³ Ponekad su zastupali miroljubiv pristup, pa su plemenima darivali hranu, oružje lošije izrade i alkoholna pića, a ponekad su se zalagali za potpuno vojno istrebljenje Apache plemena.⁴¹⁴ Početkom 19. stoljeća španjolska je vlada napustila sve planove mirnog suživota s indijanskim plemenima na teritoriju jugozapada.⁴¹⁵ Opremanje pripadnika Apache plemena odjećom, hranom i oružjem iscrpljivalo je španjolska sredstva, a nakon što su bili uvedeni porezi za nadoknadu troškova, španjolski su se kolonizatori usprotivili njihovom plaćanju.⁴¹⁶ Kada su Apache ratnici uvidjeli da su im se zalihe smanjile, ratovanje je nastavljeno.⁴¹⁷ Španjolci su nastavili mirno pristupiti Apache plemenima samo na religijskom frontu.⁴¹⁸ Od samog početka kolonijalnih pustolovina u Novom svijetu, španjolski su misionari pokušavali odviknuti starosjedioce od vlastite religije te ih usmjeriti ka rimokatoličanstvu.⁴¹⁹

Kada je Meksiko uspio izboriti slobodu od Kraljevine Španjolske 1824. g., mirovni sporazumi sklopljeni s raznim Apache skupinama bili su napušteni.⁴²⁰ Ratovanje, koje nikada nije u potpunosti prestalo, ponovno se zahuktalo, međutim, nova vlada nije mogla sakupiti vojnu silu koja bi se mjerila s Apache ratnicima.⁴²¹ Ratovanje na trgovačkoj ruti Santa Fe,

⁴⁰⁷ MASSERMAN 2000: 104; MELODY 2006: 41-42; WILKINS 2009: 360.

⁴⁰⁸ HUGHES 2001: 12, 72; MELODY 2006: 42.

⁴⁰⁹ HUGHES 2001: 72; MELODY 2006: 42.

⁴¹⁰ MELODY 2006: 42.

⁴¹¹ HANNINGS 2006: 17, 290; MELODY 2006: 42.

⁴¹² MASSERMAN 2000: 104.

⁴¹³ MELODY 2006: 42-44; GUNTHER 2008: 133.

⁴¹⁴ BRITTON 2003: 267; MELODY 2006: 42-43; GUNTHER 2008: 133.

⁴¹⁵ MELODY 2006: 44; GUNTHER 2008: 133.

⁴¹⁶ MELODY 2006: 44; GUNTHER 2008: 133.

⁴¹⁷ MELODY 2006: 44; GUNTHER 2008: 133-134.

⁴¹⁸ MASSERMAN 2000: 104; HANNINGS 2006: 536; MELODY 2006: 44.

⁴¹⁹ MASSERMAN 2000: 104; HANNINGS 2006: 536; MELODY 2006: 44.

⁴²⁰ MASSERMAN 2000: 104.

⁴²¹ MASSERMAN 2000: 104; HUGHES 2001: 72.

izgrađenoj 1822. g., dovelo je do uspostave novčanih nagrada koje su se nudile za skalpove pripadnika Apache plemena.⁴²² Problemi su se intenzivirali 1846. g. kada je Meksiko ušao u sukob sa Sjedinjenim Američkim Državama oko države Teksas, koja je u to vrijeme pripadala Meksiku.⁴²³ Borbe su trajale dvije godine i završile predajom Teksasa te sjevernih dijelova današnjeg Novog Meksika i Arizone Sjedinjenim Američkim Državama 1848. g.⁴²⁴ Mirovni ugovor iz 1848. g. sadržavao je odredbu s važnim posljedicama za Apache plemena.⁴²⁵ Sjedinjene Američke Države obećale su da će spriječiti indijanska plemena na novostečenim područjima da odlaze na jug i napadaju naselja na meksičkom teritoriju te da će, ako se to dogodi, stanovnicima Meksika nadoknaditi gubitke.⁴²⁶ Rezultat mirovnog ugovora bilo je novostečeno neprijateljstvo između Apache plemena, kojima su pljačka i ratovanje bili važni izvori prihoda, te Sjedinjenih Američkih Država.⁴²⁷

Odnosi između pripadnika Apache plemena i Sjedinjenih Američkih Država bili su frustrirajući za obje strane te su se izmjenjivali periodi žustrog ratovanja i potpisivanja mirovnih ugovora.⁴²⁸ Američka je vlada od Apache plemena očekivala da se poljoprivrednim uzgojem opskrbljuju hranom, ali to nije uvijek osiguravalo dovoljno resursa za njihove obitelji, pa oni nisu razumjeli zašto se Amerikanci protive njihovim neprestanim napadima na Meksiko radi opskrbe.⁴²⁹ Sukobi su također bili potencirani američkim kršenjem mirovnih ugovora, napadima na pripadnike Apache plemena te zlatnom groznicom koja je privlačila sve veće mase doseljenika na jugozapadna područja.⁴³⁰ Pljačke i masakri koje su provodili i američki i Apache ratnici doveli su do dugog perioda ratovanja na području jugozapada koji povjesničari nazivaju „Apache ratovi“, a odvijali su se od 1861. g. do 1886. g.⁴³¹

Do kraja 19. stoljeća pripadnicima Apache plemena bilo je jasno da ih je američka vlada namjeravala izolirati od ostatka stanovništva te potisnuti na marginu društva.⁴³² Sjedinjene Američke Države pokrenule su novu politiku koja je za cilj imala okupljanje svih Apache

⁴²² MASSERMAN 2000: 104; TRAFIZER 1999: 56; HUGHES 2001: 72; FIELD 2006: 9; MELODY 2006: 46; WILKINS 2009: 360; STERNGASS 2010: 29.

⁴²³ MELODY 2006: 48; WILKINS 2009: 360.

⁴²⁴ SHAW FINDLAY 2003: 34; MELODY 2006: 48, 50; WILKINS 2009: 360; STERNGASS 2010: 36.

⁴²⁵ SHAW FINDLAY 2003: 34; MELODY 2006: 48; STERNGASS 2010: 36.

⁴²⁶ HANNINGS 2006: 21; MELODY 2006: 48; STERNGASS 2010: 36.

⁴²⁷ MASSERMAN 2000: 104; SHAW FINDLAY 2003: 34; MELODY 2006: 48; WILKINS 2009: 360; STERNGASS 2010: 36.

⁴²⁸ MASSERMAN 2000: 104; MELODY 2006: 50-51.

⁴²⁹ MASSERMAN 2000: 104; MELODY 2006: 59; STERNGASS 2010: 36-37.

⁴³⁰ TRAFIZER 1999: 93-94; MASSERMAN 2000: 104-105; MELODY 2006: 52, 56; STERNGASS 2010: 36.

⁴³¹ TRAFIZER 1999: 93-94; SHAW FINDLAY 2003: 34; FIELD 2006: 7; MELODY 2006: 53; ELLIOTT 2007: 135; ABBOTT 2008: 122; STERNGASS 2010: 110, 112.

⁴³² MELODY 2006: 60; STERNGASS 2010: 49-50.

plemena u rezervate.⁴³³ Plan je predviđao da svaka Apache grupacija dobije vlastiti dio zemljišta na kojem bi se nesmetano mogla baviti poljoprivrednim djelatnostima te si tim putem osigurati dovoljnu količinu prehrane, pa im pljačka i ratovanje ne bi više bilo potrebno.⁴³⁴ Do 1890. g. Apache su plemena većinski bila smještena po rezervatima na području Arizone, Novog Meksika, Teksasa i Oklahome.⁴³⁵ Iako je sistem rezervata trebao označavati odvojeni status američkog indijanskog stanovništva, većinski je služio za uspostavu kontrole američke vlade nad indijanskim plemenima.⁴³⁶ Na rezervatima su djelovale policijske snage koje su imale gotovo neograničenu moć pri kažnjavanju pripadnika plemena, a cilj im je bio sustavno uništavanje načina života Apache plemena koji je trebao biti zamijenjen poljoprivrednim djelatnostima i željom za akumuliranjem i zadržavanjem imovine.⁴³⁷ Zato se u rezervatima nastojalo smanjiti izvođenje tradicionalnih obreda i ceremonija Apache Indijanaca, a policija je funkcionirala kao sredstvo za oduzimanje moći tradicionalnim vođama plemenskih grupa i bendova.⁴³⁸ S vremenom se pokazalo da, iako su se donekle aklimatizirali na američki način života, Apache su plemena ujedno i očuvala vlastite tradicije.⁴³⁹ Do 60-ih godina 20. stoljeća američka je vlada prepoznala da su indijanska plemena ponosna na svoje naslijeđe te ga žele sačuvati, međutim, u isto vrijeme, ne žele da im se uskraćuju mogućnosti dane drugim Amerikancima.⁴⁴⁰ Iako je put prema jednakim pravima i prilikama za pripadnike Apache plemena u Sjedinjenim Američkim Državama započeo, problemi unutar rezervata ni u suvremeno doba nisu u potpunosti razriješeni.⁴⁴¹

6.2. Odnos Navajo plemena s doseljenicima

Prvi doticaji Navajo plemena sa španjolskim kolonizatorima koji su tijekom 17. stoljeća dolazili na jugozapadne prostore bili su okarakterizirani miroljubivim trgovačkim odnosima.⁴⁴² Međutim, kako se sve više španjolskih doseljenika nastanjivalo na područje jugozapada, počeli

⁴³³ MELODY 2006: 60; STERNGASS 2010: 49-50.

⁴³⁴ MELODY 2006: 60.

⁴³⁵ MASSERMAN 2000: 105; MELODY 2006: 68; STERNGASS 2010: 103.

⁴³⁶ MELODY 2006: 68.

⁴³⁷ ROBINSON III 2005: 48; MELODY 2006: 68, 70.

⁴³⁸ MELODY 2006: 70.

⁴³⁹ MASSERMAN 2000: 107; MELODY 2006: 70; STERNGASS 2010: 105.

⁴⁴⁰ MASSERMAN 2000: 107; MELODY 2006: 70.

⁴⁴¹ MASSERMAN 2000: 106; MELODY 2006: 70-71.

⁴⁴² FARIS CULLEY 2000: 367.

su organizirati napade na sela Pueblo plemena, uništavati im nastambe i odvoditi ih u roblje, a ubrzo su na isti način počeli postupati i s Navajo plemenima.⁴⁴³ Pueblo plemena poticala su svoje Navajo i Apache susjede da odlaze pljačkati i napadati španjolske kolonizatore.⁴⁴⁴ Sredinom 17. stoljeća, pothvati španjolskih misionara koji su za cilj imali preobratiti sva jugozapadna plemena na kršćanstvo natjerali su pripadnike Navajo plemena da počnu u tajnosti provoditi svoje vjerske ceremonije i rituale, što ih je još više udaljilo od španjolskih utjecaja.⁴⁴⁵ Kroz 18. stoljeće Navajo je pleme nastavilo svoje napade na zajednice španjolskih doseljenika u dolini Rio Grande, međutim, ti su napadi imali primarno ekonomsku svrhu, tj. služili su za nadopunu resursa plemena.⁴⁴⁶

Kada su Sjedinjene Američke Države u ratu za Teksas od Meksika preuzele jugozapadne teritorije, glavni cilj američke vlade bio je zaustaviti sve pljačke i napade indijanskih plemena na doseljenike te uspostaviti vlast nad plemenima.⁴⁴⁷ Cilj su pokušali postići potpisivanjem mirovnih ugovora s pripadnicima Navajo plemena.⁴⁴⁸ Prvi takav ugovor potpisao je pukovnik A. W. Doniphan u studenom 1846. g. s trinaest Navajo poglavara, međutim, to je bio samo prvi od mnogih ugovora koje su Sjedinjene Američke Države sklopile s lokalnim Navajo vođama u pogrešnom uvjerenju da oni zastupaju cijelu Navajo naciju.⁴⁴⁹ Kada su ostale Navajo skupine prekršile mirovne ugovore vlada Sjedinjenih Američkih Država, koja nije poznavala društvenu i političku organizaciju plemena, zaključila je da je pleme nepouzđano.⁴⁵⁰

Sredinom 19. stoljeća američka je vojska izgradila vojnu utvrdu *Fort Defiance* usred teritorija koji su pripadnici Navajo plemena koristili za ispašu stoke.⁴⁵¹ Manji okršaji pripadnika plemena s američkim vojnicima pojačali su napetosti, pa je u travnju 1860. g. skupina od tisuću Navajo ratnika krenula u napad na *Fort Defiance*.⁴⁵² Navajo su ratnici zamalo uspjeli zauzeti utvrdu što je uvjeralo američke vođe da moraju uspostaviti vojnu i političku kontrolu nad plemenom.⁴⁵³

⁴⁴³ FARIS CULLEY 2000: 367; DENETDALE 2008: 22, 26.

⁴⁴⁴ FARIS CULLEY 2000: 367.

⁴⁴⁵ FARIS CULLEY 2000: 367.

⁴⁴⁶ FARIS CULLEY 2000: 367.

⁴⁴⁷ FARIS CULLEY 2000: 368; IVERSON 2006: 28; DENETDALE 2008: 25.

⁴⁴⁸ FARIS CULLEY 2000: 368; DENETDALE 2008: 22.

⁴⁴⁹ FARIS CULLEY 2000: 368; DENETDALE 2008: 25.

⁴⁵⁰ FARIS CULLEY 2000: 368; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 156.

⁴⁵¹ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 156; IVERSON 2006: 30; DENETDALE 2008: 33.

⁴⁵² PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 156; IVERSON 2006: 31; DENETDALE 2008: 35-36.

⁴⁵³ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 156; IVERSON 2006: 31; DENETDALE 2008: 36.

Problemi između Navajo plemena i Sjedinjenih Američkih Država kulminirali su 1862. g. kada je pukovnik James Carleton, zapovjednik američke vojske na teritoriju Novog Meksika, organizirao masovno okupljanje svih pripadnika Navajo plemena pod prijetnjom smrću.⁴⁵⁴ Za provedbu pothvata izabrao je legendarnog lovca i istraživača Kita Carsona.⁴⁵⁵ Međutim, vrlo mali broj Navajo Indijanaca odazvao se na okupljanje, većina ih je pobjegla u planinske predjele teritorija te na taj način izbjegla Carletonov poziv.⁴⁵⁶ Ipak, kasnije su se tisuće pripadnika Navajo plemena okupile u mreži kanjona i rijeka na području današnje Arizone poznatoj kao Canyon de Chelly, a Carson je neumorno tamo spaljivao njihova polja, trovao bunare i ubijao žene i djecu.⁴⁵⁷ Carletonovi su postupci prisilili na predaju tisuće Navajo Indijanaca koji su potom odvedeni na put koji povjesničari nazivaju „Duga šetnja“ (eng. *The Long Walk*) do rezervata Bosque Redondo u Novom Meksiku.⁴⁵⁸ Ovaj je događaj obilježio povijest Navajo plemena koje ga se do danas prisjeća s osjećajem tuge i gorčine.⁴⁵⁹ Mnogi pripadnici plemena su na tom putu umrli, ili bili ubijeni, jer vojska nije osigurala dovoljnu količinu hrane za tako dugi put, a putnici su bili prisiljeni nastaviti hodati unatoč gladi i hladnoći.⁴⁶⁰

Kada su putnici stigli do rezervata Bosque Redondo, umjesto obećane plodne zemlje, dočekala ih je pusta, neplodna ravnica koja je trebala postati njihov novi dom.⁴⁶¹ Također, Carleton nije osigurao dovoljno zaliha hrane za stanovnike rezervata, niti je razmišljao o tome koliko bi zahtjevno bilo baviti se poljoprivredom na takvom komadu zemlje.⁴⁶² Potpuno osiromašeni, u dalekoj i stranoj zemlji, mnogi su se Navajo Indijanci razboljeli ili umrli od loše prehrane i zagađene vode.⁴⁶³ Vlada Sjedinjenih Američkih Država 1868. g. priznala je da je preseljenje bila pogreška te je potpisala sporazum s Navajo plemenom koji je osiguravao preseljenje plemena u rezervat na njihovom originalnom teritoriju.⁴⁶⁴ Nakon dugotrajnog i

⁴⁵⁴ FARIS CULLEY 2000: 368; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 156; ROIZEN 2003: 391; SAX 2003: 340-341; IVERSON 2006: 31, 34; DENETDALE 2008: 39.

⁴⁵⁵ FARIS CULLEY 2000: 368-369; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 156; ROIZEN 2003: 391; SAX 2003: 340-341; IVERSON 2006: 34.

⁴⁵⁶ FARIS CULLEY 2000: 369; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 156-157; SAX 2003: 341; IVERSON 2006: 35.

⁴⁵⁷ FARIS CULLEY 2000: 369; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 157; ROIZEN 2003: 391; SAX 2003: 341; IVERSON 2006: 35.

⁴⁵⁸ FARIS CULLEY 2000: 369; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 157-158; ROIZEN 2003: 391; SAX 2003: 342; IVERSON 2006: 35; DENETDALE 2008: 43.

⁴⁵⁹ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 158; DENETDALE 2008: 51-52.

⁴⁶⁰ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 158; ROIZEN 2003: 391; SAX 2003: 342-343; IVERSON 2006: 35; DENETDALE 2008: 62-63.

⁴⁶¹ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 158; SAX 2003: 343; IVERSON 2006: 37.

⁴⁶² PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 158; SAX 2003: 343; IVERSON 2006: 37.

⁴⁶³ FARIS CULLEY 2000: 369; SAX 2003: 343; IVERSON 2006: 37.

⁴⁶⁴ FARIS CULLEY 2000: 369; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 158; SAX 2003: 343; IVERSON 2006: 40; DENETDALE 2008: 91-92.

teškog puta natrag u svoju domovinu, poslije četiri godine koje su proveli u egzilu, pripadnici Navajo plemena tamo su zatekli uništene domove i spaljene posjede.⁴⁶⁵

Nakon povratka na svoje teritorije u Arizoni i Novom Meksiku, pleme se polako oporavilo.⁴⁶⁶ Populacija im se povećavala, a stada ovaca koje su uzgajali povećavala su se još brže.⁴⁶⁷ Tijekom 19. stoljeća Sjedinjene Američke Države odobrile su tri proširenja na području rezervata.⁴⁶⁸ Međutim, količina stoke koju su pripadnici Navajo plemena uzgajali u rezervatima uskoro je postala problem.⁴⁶⁹ Šumari koji su radili u Navajo rezervatima procijenili su da je zemlja bila prekomjerno korištena za ispašu te da je prijetila opasnost od erozije.⁴⁷⁰ Kada je američka vlada naredila plemenu da smanji količinu svojih ovaca i konja, za pripadnike Navajo plemena to je značilo uništavanje njihove kulture jer je utjecalo ne samo na njihov ekonomski, već i na vjerski način života.⁴⁷¹ Ovce su bile ključne za njihove ceremonijalne postupke, a koristile su se i kao sredstvo plaćanja, pa je inzistiranje američke vlade na smanjenju stočnog fonda plemena ponovno pogoršalo njihove međusobne odnose.⁴⁷² Tijekom 20. stoljeća na Navajo su rezervatu otkriveni uranij, ugljen i nafta što je potaknulo formiranje Navajo plemenskog vijeća 1938. g., glavnog upravnog tijela ovlaštenog da odlučuje kako će novi resursi najbolje biti iskorišteni.⁴⁷³

Mnogi pripadnici Navajo plemena priključili su se američkim oružanim snagama tijekom Drugog svjetskog rata.⁴⁷⁴ Na bojištu je američkoj vojsci bila potrebna tajna šifra za slanje poruka koje japanska vojska ne bi mogla lako dešifrirati.⁴⁷⁵ Tada je Philip Johnston, sin misionara koji je živio na Navajo teritoriju, predložio da Navajo jezik posluži kao osnova za izradu šifre.⁴⁷⁶ Marinski korpus odobrio je njegovu ideju i unovačio nekoliko stotina pripadnika Navajo plemena, koji su postali poznati kao *Navajo Code Talkers*.⁴⁷⁷ Drugi svjetski rat označio je početak doticaja Navajo kulture s modernim svijetom, tada su pripadnici plemena po prvi put bili izloženi životu izvan rezervata te shvatili da je za opstanak plemena neophodno formalno

⁴⁶⁵ FARIS CULLEY 2000: 369; IVERSON 2006: 43; DENETDALE 2008: 92.

⁴⁶⁶ FARIS CULLEY 2000: 369; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 158-159; IVERSON 2006: 43-44.

⁴⁶⁷ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 159; IVERSON 2006: 45.

⁴⁶⁸ FARIS CULLEY 2000: 370; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 159; IVERSON 2006: 45.

⁴⁶⁹ FARIS CULLEY 2000: 370; IVERSON 2006: 46.

⁴⁷⁰ FARIS CULLEY 2000: 370; IVERSON 2006: 46.

⁴⁷¹ FARIS CULLEY 2000: 370; IVERSON 2006: 46-47.

⁴⁷² FARIS CULLEY 2000: 370; IVERSON 2006: 46-47, 61.

⁴⁷³ FARIS CULLEY 2000: 370; IVERSON 2006: 54-56.

⁴⁷⁴ FARIS CULLEY 2000: 370; IVERSON 2006: 68.

⁴⁷⁵ NAMORATO 2003: 105-106; IVERSON 2006: 68.

⁴⁷⁶ NAMORATO 2003: 105-106; IVERSON 2006: 68-69.

⁴⁷⁷ NAMORATO 2003: 105-106; IVERSON 2006: 69.

obrazovanje i dosljedniji ekonomski razvoj.⁴⁷⁸ Zato su izgradili sustav javnih škola i autocesta diljem Navajo teritorija te pokrenuli brojne programe za poticanje gospodarskog razvoja.⁴⁷⁹ Izgradili su institucije koje promiču Navajo umjetnost i obrt te proizvodnju drva, nafte i plina.⁴⁸⁰ Pripadnici Navajo plemena i u suvremeno doba, kao i njihovi predci prije njih, prihvaćaju određene američke kulturne tradicije i prakse, ali ih integriraju u vlastiti tradicionalni način života.⁴⁸¹

6.3. Odnos Pueblo plemena s doseljenicima

Španjolski su kolonizatori doputovali na Pueblo teritorij u potrazi za zlatom, a kada ga nisu pronašli, područje su proglasili franjevačkom misionarskom domenom.⁴⁸² Mnoge skupine Pueblo Indijanaca imenovane su španjolskim svetačkim imenima te su bile prisiljene zakleti se na vjernost i vazalstvo španjolskoj kruni i crkvi, a neki su pripadnici plemena bili otjerani iz svojih domova kako bi španjolski vojnici i svećenici mogli biti u njih smješteni.⁴⁸³ Španjolsko ugnjetavanje, pogotovo na religijskoj fronti, postajalo je sve nepodnošljivije za plemena što je dovelo do pobune 1680. g. kada su Pueblo ratnici potisnuli kolonizatore u El Paso del Norte.⁴⁸⁴ Međutim, iako su Pueblo plemena bila brojčano nadmoćnija, španjolske su snage imale prednost zbog jačeg naoružanja.⁴⁸⁵ General Don Diego de Vargas poveo je svoje vojske natrag na teritorij, uspješno ga zauzevši 1692. g.⁴⁸⁶

Meksička revolucija 1821. g. okončala je španjolsku vladavinu na jugozapadu, ali malo se toga promijenilo za Pueblo plemena, osim što su postali meksički državljani.⁴⁸⁷ Mirovni ugovor sklopljen nakon rata Sjedinjenih Američkih država i Meksika za Teksas obavezao je američku vladu da prizna prava indijanskih plemena na području Novog Meksika koja su bila uspostavljena pod španjolskom i meksičkom vlašću.⁴⁸⁸ Međutim, većina pripadnika Pueblo

⁴⁷⁸ FARIS CULLEY 2000: 370; IVERSON 2006: 68.

⁴⁷⁹ FARIS CULLEY 2000: 371.

⁴⁸⁰ FARIS CULLEY 2000: 371.

⁴⁸¹ IVERSON 2006: 118.

⁴⁸² FARIS CULLEY 2000: 439; BRITTON 2003: 264; FARIS CULLEY 2003: 2; OLSON 2003: 465-466.

⁴⁸³ FARIS CULLEY 2000: 439; MANNING 2000: 447, FARIS CULLEY 2003: 2; OLSON 2003: 466.

⁴⁸⁴ FARIS CULLEY 2000: 439; MANNING 2000: 447; BRITTON 2003: 265; OLSON 2003: 466-467.

⁴⁸⁵ MANNING 2000: 447.

⁴⁸⁶ FARIS CULLEY 2000: 439; MANNING 2000: 447; BRITTON 2003: 265; REYHNER 2008: 272.

⁴⁸⁷ FARIS CULLEY 2000: 439; REYHNER 2008: 272.

⁴⁸⁸ FARIS CULLEY 2000: 439-440; REYHNER 2008: 272.

plemena nije imala dokumentaciju koja bi potvrdila njihove zemljišne posjede, a doseljenici koji su dolazili na područje jugozapada uzimali su što su htjeli.⁴⁸⁹ Pitanje posjedovanje zemlje nije se razriješilo sve do 1856. g. kada je američka vlada službeno priznala zemljišne posjede pripadnika Pueblo plemena.⁴⁹⁰ Kako su Pueblo Indijanci i prije dolaska kolonizatora živjela sjedilačkim načinom života te se bavili poljoprivredom, relativno su se brzo uspjeli asimilirati na način života doseljenika.⁴⁹¹ Pueblo plemena zato nisu pretrpjela masovna raseljavanja u rezervate s kojima su se suočavala nomadska plemena, poput Apache i Navajo plemena.⁴⁹²

6.4. Odnos ostalih jugozapadnih plemena s doseljenicima

Pripadnici južnih Paiute plemena prvi su kontakt s europskim kolonizatorima iskusili krajem 18. stoljeća.⁴⁹³ Najrazornija posljedica europskog doseljavanja na jugozapad za Paiute plemena bila je trgovina robljem koja je dovela do znatne depopulacije plemena.⁴⁹⁴ Trgovina robljem opstala je sve do 19. stoljeća, kada su doseljenici mormonske religije, pod vodstvom Brigham Younga, doprinijeli njezinom prestanku na ovom području.⁴⁹⁵ Mormoni su se prema Paiute Indijancima odnosili s poštovanjem te ih podučavali poljodjelstvu i drugim korisnim vještinama.⁴⁹⁶ Krajem 19. stoljeća južna su Paiute plemena preseljena u rezervat Moapa u Nevadi, gdje su preživljavali baveći se stočarstvom.⁴⁹⁷ Većina njihovih povijesnih kulturnih tradicija opstala je do današnjeg vremena samo u sjećanjima nekoliko starijih pripadnika plemena, dok se mlađe generacije više gotovo pa i ne služe svojim materinjim jezikom.⁴⁹⁸

Pleme Quechan, ili Yuma stupilo je u kontakt sa španjolskim kolonizatorima krajem 18. stoljeća kada su pokušali zauzeti područje na kojem se spajaju rijeke Gila i Colorado.⁴⁹⁹ Međutim, kada se Quechan pleme umorio od kulturnih nameta doseljenika, uništilo im je nastambe i otjeralo ih s teritorija.⁵⁰⁰ Tijekom 19. stoljeća pleme je došlo u kontakt i s američkim

⁴⁸⁹ FARIS CULLEY 2000: 440; REYHNER 2008: 272.

⁴⁹⁰ FARIS CULLEY 2000: 440; REYHNER 2008: 272.

⁴⁹¹ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 133; REYHNER 2008: 272.

⁴⁹² REYHNER 2008: 272.

⁴⁹³ DUTTON 1988: 158; FLEMING 2000: 409.

⁴⁹⁴ FLEMING 2000: 409.

⁴⁹⁵ DUTTON 1988: 159; FLEMING 2000: 409.

⁴⁹⁶ DUTTON 1988: 159; FLEMING 2000: 410.

⁴⁹⁷ DUTTON 1988: 158; FLEMING 2000: 410.

⁴⁹⁸ FLEMING 2000: 411.

⁴⁹⁹ DUTTON 1988: 174; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

⁵⁰⁰ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

doseljenicima s kojima je uspostavilo prijateljske odnose.⁵⁰¹ Američka je vlada nekoliko puta pokušala kupiti zemljište plemena, međutim, 1912. g. uspostavljen je rezervat *Fort Yuma* te su time zemljišna prava plemena bila privremeno stabilizirana.⁵⁰² Usprkos tome, do sredine 20. stoljeća Quechan pleme prodalo je većinu svog zemljišta zbog ekonomske nestašice.⁵⁰³ Nakon nekoliko nenasilnih prosvjeda 1960-ih i 1970-ih godina, američka je vlada vratila izgubljeni teritorij plemenu te su oni do danas ostali usko povezani sa svojom zemljom i nastavili održavati svoje mnogobrojne tradicije.⁵⁰⁴

Iako su španjolski kolonizatori prolazili Mojave teritorijem i dolazili u kontakt s pripadnicima plemena, nisu se nastanjivali na ovom području.⁵⁰⁵ Mojave pleme nije bilo u velikom doticaju s doseljenicima na jugozapad sve do sredine 19. stoljeća kada je, u kontaktu s američkim vojnicima, pretrpjelo znatne gubitke.⁵⁰⁶ *Colorado River* rezervat uspostavljen je 1865. g., a Mojave pleme na njemu je obitavalo s nekoliko drugih plemenskih zajednica.⁵⁰⁷ Tradicionalna Mojave kultura do kraja 20. stoljeća uglavnom je nestala te se pleme asimiliralo u američku kulturu.⁵⁰⁸ Ponos prema vlastitom plemenskom identitetu očuvan je i danas među mlađim generacijama, ali tradicionalni način života je nestao, a i jezik je postupno pao u zaborav.⁵⁰⁹

Kontakt Pai plemena sa španjolskim i meksičkim doseljenicima na jugozapad bio je minimalan, veći utjecaj na njihovu kulturu imali su američki doseljenici koji su počeli stizati na teritorij sredinom 19. stoljeća.⁵¹⁰ Pai plemena, koja su godinama izbjegavala kontakte s doseljenicima, morala su se s njima suočiti kada su postali meta trgovaca robljem.⁵¹¹ Međutim, i američki kontakt s plemenom Pai bio je sporadičan sve dok na njihovom teritoriju nije bilo otkriveno zlato, što je dovelo do rata te su pripadnici plemena u konačnici bili smješteni u dva rezervata, zapadni i južni Pai u rezervat Walapai (ili Hualapai), a sjeveroistočni u rezervat Havasupai.⁵¹² Pripadnici Havasupai plemena se i u suvremeno doba bave poljoprivrednim

⁵⁰¹ DUTTON 1988: 174; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

⁵⁰² DUTTON 1988: 174; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

⁵⁰³ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

⁵⁰⁴ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 456.

⁵⁰⁵ DUTTON 1988: 168.

⁵⁰⁶ DUTTON 1988: 168.

⁵⁰⁷ DUTTON 1988: 171; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

⁵⁰⁸ DUTTON 1988: 168; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

⁵⁰⁹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 353.

⁵¹⁰ DUTTON 1988: 179.

⁵¹¹ DUTTON 1988: 179.

⁵¹² DUTTON 1988: 179-180; EATON 2000: 72.

uzgojem, ali gospodarstvo im se većinski temelji na ugostiteljstvu i turizmu.⁵¹³ S druge strane, pripadnici se Walapai plemena uglavnom bave uzgojem stoke ili urbanim poslovima.⁵¹⁴

Pleme Yavapai prvi je kontakt s europskim kolonizatorima imalo početkom 15. stoljeća, kada su španjolski istraživači prolazili kroz njihov teritorij.⁵¹⁵ Kontakt s doseljenicima uvelike se ustalio pojavom zlatne groznice na području Arizone sredinom 19. stoljeća, a Yavapai pleme je najčešće s njima pokušalo uspostaviti mirne odnose.⁵¹⁶ Populacija Yavapai plemena postupno se smanjivala su te je 1865. g. dvije tisuće preostalih pripadnika plemena premješteno u rezervat *Colorado River*.⁵¹⁷ To je bio prvi od mnogih rezervata u koje je pleme bilo preseljeno, a ostali su bili *Fort McDowell*, *Rio Verde*, *San Carlos*, *Camp Verde*, *Middle Verde*, *Clarkdale* i *Prescott*.⁵¹⁸ Uz iznimke rezervata *Rio Verde* i *San Carlos*, Yavapai pleme i dalje nastanjuje ove rezervate.⁵¹⁹ Yavapai pleme i danas živi prvenstveno od poljoprivrede i prodaje tradicionalnih predmeta koje izrađuju pripadnici plemena.⁵²⁰

O'odham plemena imala su sporadične, ali pozitivne, kontakte sa španjolskim kolonizatorima od 1540. g. te su od njih krajem 17. stoljeća naučili kako uzgajati pšenicu, voćke i stoku.⁵²¹ Kontakti su, međutim, postali sve negativniji kroz 19. stoljeće kada su doseljenici koji su se bavili stočarstvom i rudarstvom počeli posezati za O'odham teritorijem, natjeravši nekolicinu pripadnika plemena da se okrenu nomadskom načinu života.⁵²² Tijekom perioda zlatne groznice pripadnici plemena O'odham održavali su prijateljske odnose s američkim doseljenicima koji su se nastavili i nakon rata Sjedinjenih Američkih država s Meksikom koji je rezultirao američkim preuzimanjem jugozapadnog teritorija.⁵²³ O'odham plemena smještena su na nekoliko rezervata, iako u današnje vrijeme mnogi žive i rade u gardovima, izvan rezervata.⁵²⁴ Oni koji su se odlučili ostati unutar rezervata, bave se poljoprivredom, rade u rudnicima, školama ili trgovinama.⁵²⁵

⁵¹³ DUTTON 1988: 186; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 259.

⁵¹⁴ DUTTON 1988: 190; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 536.

⁵¹⁵ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

⁵¹⁶ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

⁵¹⁷ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

⁵¹⁸ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

⁵¹⁹ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 561.

⁵²⁰ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 562.

⁵²¹ EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 426.

⁵²² EATON 2000: 72; THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 515.

⁵²³ DUTTON 1988: 204.

⁵²⁴ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 515.

⁵²⁵ THE EDITORS OF SALEM PRESS 2000: 515.

Pleme Comanche sa španjolskim je kolonizatorima u kontakt stupilo krajem 17. stoljeća kada je od njih preuzelo metodu prijevoza konjem koja je u potpunosti promijenila način života plemena.⁵²⁶ Uzgoj konja potpuno je transformirao Comanche kulturu te plemenu omogućio da putuje na velike udaljenosti, usavrši svoje ratničke sposobnosti te svoju opskrbu hranom utemelji isključivo na lovu na bizone.⁵²⁷ Sredinom 19. stoljeća na teritorij koji su Comanche Indijanci koristili za lov na bizone počeli su se doseljavati Europljani i Amerikanci koji su se u potrazi za zlatom velikom brzinom širili prema zapadu.⁵²⁸ Iako doseljenici u početku nisu iskazivali želju za zauzimanjem Comanche teritorija, njihovi masovni prohodi kroz to područje otjerali su divljač nužnu za prehranu plemena, uništili biljne resurse koje je pleme sakupljalo te rezultirali širenjem dotada plemenu nepoznatih bolesti na koje njihov organizam nije bio naviknut.⁵²⁹ Kada su Sjedinjene Američke Države u ratu s Meksikom preuzele državu Teksas i jugozapadne teritorije, glavni cilj američke vlade postao je zaustaviti sve pljačke i napade indijanskih plemena na doseljenike te uspostaviti vlast nad indijanskim plemenima.⁵³⁰ Rezultat toga možemo vidjeti u planu masovnog raseljavanja Comanche plemena i njihovog smještanja u rezervate te nade da će se nomadska plemena priviknuti na sjedilački, poljoprivredni način života.⁵³¹ Prve pokušaje postizanja mirovnog ugovora s Comanche Indijancima 1834. i 1835. g. proveo je Henry Dodge koji je na mjestu pukovnika američke postrojbe *dragoon* naslijedio Henryja Leavenwortha.⁵³² Ekspedicija koju su oni predvodili rezultirala je formalnim mirovnim ugovorom u kampu Holmes s nekoliko indijanskih plemena na teritoriju Velikih ravnica, među njima i s plemenom Comanche.⁵³³ Ugovor nije zaustavio ratovanje na području Velikih ravnica, ali je omogućio trgovačku povezanost između američkih doseljenika i jugozapadnih indijanskih plemena.⁵³⁴

Penateka grupa bila je prva grupa Comanche Indijanaca koja se preselila u rezervat sredinom 19. stoljeća.⁵³⁵ U srpnju 1867. g. Sjedinjene Američke Države poslale su mirovno povjerenstvo da uspostavi trajnu nagodbu s indijanskim plemenima na području Velikih

⁵²⁶ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 13; CANNON 2000: 7; SINGER 2000: 202; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 160; JENSEN LACEY 2011: 18.

⁵²⁷ WALLACE-ADAMSON HOEBEL 1976: 35-36; CANNON 2000: 7; PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 160; JENSEN LACEY 2011: 18.

⁵²⁸ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 160-162; HUGHES 2001: 36; SWYGART 2003: 358.

⁵²⁹ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 160-162; HUGHES 2001: 36; SWYGART 2003: 358-259.

⁵³⁰ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 162; HUGHES 2001: 36; SWYGART 2003: 358; JENSEN LACEY 2011: 61.

⁵³¹ PENDERGAST-PENDERGAST 2000: 162; ELLIOTT 2007: 115-116.

⁵³² FIELD 2006: 4; RONNANDER 2008: 798.

⁵³³ FIELD 2006: 4; RONNANDER 2008: 798.

⁵³⁴ FIELD 2006: 4; RONNANDER 2008: 798.

⁵³⁵ SINGER 2000: 205.

ravnica, a sastanak se održao u jugozapadnom Kansasu te je tamo sklopljen mirovni ugovor nazvan *Medicine Lodge Creek Treaty*.⁵³⁶ Na sastanku su bili prisutni i predstavnici Comanche plemena, međutim, Quahadi grupa, koja nije željela uspostavu mira s doseljenicima, bila je odsutna.⁵³⁷ Predstavnici Comanche plemena nisu bili zadovoljni američkim zahtjevima te nisu željeli ograničiti teritorije plemena samo na područje rezervata, ali su ipak potpisali mirovni sporazum.⁵³⁸ Unatoč mirovnim obećanjima s obje strane, Comanche su plemena nastavila s napadima na Teksas i Meksiko, dok ih je američka vojska pokušavala obuzdati.⁵³⁹ Do 1874. g. problemi unutar sustava rezervata postali su poticaj velikom plemenskom ustanku.⁵⁴⁰ Život unutar rezervata i nametanje američkog načina života prijetili su najosnovnijim načelima Comanche kulture, lišavajući ih slobode i dostojanstva.⁵⁴¹

Otpor Comanche Indijanaca završio je 1875. g. kada su se predali Quanah Parker i njegova Quahadi grupa, posljednji ratnici Comanche plemena.⁵⁴² Polako mijenjajući svoje običaje, ali zadržavajući svoje kulturno nasljeđe, Comanche se pleme s vremenom aklimatiziralo na američki način života.⁵⁴³ Pripadnici Comanche plemena danas obitavaju u rezervatima na području Oklahome gdje se bave različitim zanimanjima, dio su opće radne snage Sjedinjenih Američkih Država te su dobro zastupljeni u američkim oružanim snagama.⁵⁴⁴ Međutim, istodobno se nastavljaju boriti za održavanje plemenskih ceremonija i tradicija te načina života koji su naslijedili od svojih predaka.⁵⁴⁵

⁵³⁶ SINGER 2000: 205; SWYGART 2003: 360; ELLIOTT 2007: 115.

⁵³⁷ SINGER 2000: 205; SWYGART 2003: 360.

⁵³⁸ SWYGART 2003: 360.

⁵³⁹ COFFEY 2003: 473.

⁵⁴⁰ COFFEY 2003: 473.

⁵⁴¹ COFFEY 2003: 473.

⁵⁴² SINGER 2000: 205; HUGHES 2001: 42; COFFEY 2003: 476; O'NEIL 2003: 286; FIELD 2006: 52.

⁵⁴³ SINGER 2000: 205; JENSEN LACEY 2011: 89.

⁵⁴⁴ SINGER 2000: 202, 205; JENSEN LACEY 2011: 89.

⁵⁴⁵ SINGER 2000: 205; JENSEN LACEY 2011: 113.

7. Zaključak

Kultura indijanskih plemena američkog jugozapada svoj je razvoj započela još u prapovijesno doba. Iako su prve kulture toga područja, Hohokam, Mogollon i Anasazi, do dolaska europskih kolonizatora većinom nestale, znatno su utjecale na kulturu indijanskih plemena koja su ih naslijedila na teritoriju jugozapada. Od arhitektonskog umijeća, vještine u keramičkom zanatu pa sve do poljoprivrednih kultura koje su uzgajali, možemo uočiti kulturne sličnosti s plemenima koja su se na tom području razvila nakon njihovog nestanka. Jugozapadna indijanska plemena, Pueblo, Apache, Navajo, Paiute, Quechan, Mojave, Pai, Yavapai, O'dham i Comanche, nastanila su se na vrlo sličnom terenu, ali razvila različita kulturna naslijeđa. Plemena su održavala, primarno trgovačke, kontakte sa susjednim plemenima, međutim, svaka je plemenska zajednica formirala vlastite religijske ceremonije i rituale, svakodnevne običaje, političku i društvenu organizaciju te načine pribavljanja potrebnih resursa. Dok su neka plemena bila otvorena prihvaćanju vještina okolnih plemenskih zajednica, druga su se plemena izolirala te izbjegavala bilo kakve kontakte sa svojim susjedima.

Izolacija je postala nemoguća kada su europski istraživači otkrili sjevernoamerički kontinent te odlučili iskoristiti sve blagodati koje je novootkrivena zemlja mogla podariti. Dolaskom španjolskih kolonizatora indijanska su se plemena jugozapada morala suočiti s potpuno drugačijom kulturom Europe. Europski doseljenici svoje su običaje i navike smatrali superiornijim i civiliziranijim od načina života američkih starosjedioca. Dok su indijanska plemena nastojala živjeti u skladu s prirodom, što možemo protumačiti iz njihovih religijskih uvjerenja, europski su doseljenici željeli uspostaviti kontrolu nad prirodnim resursima. U sukobu dvaju kultura pobjedu je odnijela ona tehnološki naprednija. Rezultati pobjede vidljivi su u odvođenju pripadnika indijanskih plemena u roblje, potiskivanju njihove religije i kulture te, konačno, otimanju njihove zemlje i raseljavanju plemena u rezervate.

Međutim, nezaustavljiv val europske kulture nije utjecao na svako jugozapadno pleme na jednak način. Dok su neka plemena ustrajno ratovala s europskim doseljenicima dugi niz godina, ostala su plemena nastojala uspostaviti prijateljske odnose sa svojim novim susjedima. Neka su plemena prihvatila dio europskih kulturnih utjecaja, ali odlučila očuvati vlastite tradicije i običaje. S vremenom su se pripadnici svih jugozapadnih indijanskih plemena morali asimilirati u američku kulturu, ali i do današnjih dana nastoje očuvati svoju kulturnu baštinu.

8. Popis korištenih izvora

ABBOTT, C.

(2008) *How Cities Won the West: four centuries of urban change in western North America*. Albuquerque.

BALL, Dewi I.

(2008) „Doctrine of Discovery”. U: FIXICO, Donald L. (ur.) *Treaties with American Indians: An Encyclopedia of Rights, Conflicts, and Sovereignty*. Santa Barbara-Denver-Oxford: 924-925.

BARRETT, Carole A.

(2003) „Gazetteer of Historic Places”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 615-647.

BEE, Robert L.

(1989) *The Yuma*. New York-Philadelphia.

BRITTON, John A.

(2003) „Indian-white relations: Spanish colonial”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 260-268.

CANNON, Byron D.

(2000) „Introduction”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 3-10.

COFFEY, D.

(2003) „Red River War“. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 473-477.

CRAIN, David A.

(2003) „Indian Reorganization Act“. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 213-217.

CURTIS, Edward S.

(2005) *The North American Indian*. Köln.

DEER, Ada A.

(2006) „Foreword”. U: IVERSON, P. *The Navajo, Indians of North America*. Philadelphia: VI.-IX.

DENETDALE, J.

(2008) *The Long Walk: The Forced Navajo Exile*. New York.

DOBYNS, Henry F. & EULER, Robert C.

(1971) *The Havasupai people*. Phoenix.

DOZIER, Edward P.

(1970) *The Pueblo Indians of North America*. New York.

DUTTON, Bertha P.

(1976) *The Pueblos*. Englewood Cliffs.

(1988) *American Indians of the Southwest*. Albuquerque.

EATON, Linda B.

(2000) „Southwest”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 67-73.

ELLIOTT, Michael A.

(2007) *Custerology: The Enduring Legacy of the Indian Wars and George Armstrong Custer*. Chicago-London.

EULER, Robert C.

(1972) *The Paiute people*. Phoenix.

FARIS CULLEY, L.

(2003) „Acoma, Battle of”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 2-4.

(2000) „Navajo”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 365-373.

(2000) „Pueblo tribes, Eastern”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 438-446.

(2003) „Prehistory: Southwest”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 449-453.

FIELD, R.

(2006) *Forts of the American Frontier 1820-91*. Oxford-New York.

FIXICO, Donald L.

(2008) „Resources”. U: FIXICO, Donald L. (ur.) *Treaties with American Indians: An Encyclopedia of Rights, Conflicts, and Sovereignty*. Santa Barbara-Denver-Oxford: R-1-R-6.

FLEMING, Robert E.

(2000) „Paiute, Southern”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 408-412.

GUNTHER, V.

(2008) „Geronimo”. U: BAKKEN, Gordon M. *Icons of the American West: From Cowgirls to Silicon Valley*. Westport-London: 131-144.

HALEY, James L.

(1981) *Apaches: A History and Culture Portrait*. New York.

HANNINGS, B.

(2006) *Forts of the United States: An Historical Dictionary, 16th through 19th Centuries*. Jefferson-London.

HOAGSTORM, Carl W.

(2000) „Plains”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 43-49.

(2003) „Bering Strait migration”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 50-55.

HUGHES, H.

(2001) *The American Indian Wars*. Harpenden.

IVERSON, P.

(2006) *The Navajo, Indians of North America*, Philadelphia.

JENSEN LACEY, T.

(2011) *The Comanche*. New York.

KLEIN, Herbert S.

(2004) *A Population History of the United States*. New York.

KLUCKHOHN, C. & LEIGHTON, D.

(1946) *The Navaho*. London.

MADDEN, P.

(2000) „Anasazi”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 97-101.

MANNING, K.

(2000) „Pueblo tribes, Western”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 446-452.

MASSERMAN, P.

(2000) „Apache”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 101-108.

MELODY, Michael E.

(2006) *The Apache, Indians of North America*, Philadelphia.

MILLER, Robert J.

(2006) *Native America, Discovered and Conquered: Thomas Jefferson, Lewis & Clark, and Manifest Destiny*. Westport-London.

MURRAY, S.

(2001) *Wild West*. London.

NAMORATO, Michael V.

(2003) „Code Talkers”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 105-108.

O'NEIL, Patrick M.

(2003) „Indian-white relations: U.S., 1871-1933”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 284-292.

OLSON, Gary A.

(2003) „Pueblo Revolt”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 465-469.

PENDERGAST, T. & PENDERGAST, S.

(2000) *Westward Expansion: Almanac*. Detroit.

PUNKE, M.

(2007) *Last Stand: George Bird Grinnell, the Battle to Save the Buffalo, and the Birth of the New West*. New York.

REIS, Ronald A.

(2010) *Sitting Bull*. New York.

REYHNER, J.

(2008) „Southern Plains and the Southwest”. U: FIXICO, Donald L. (ur.) *Treaties with American Indians: An Encyclopedia of Rights, Conflicts, and Sovereignty*. Santa Barbara-Denver-Oxford: 267-273.

ROBERTSON, Lindsay G.

(2005) *Conquest by Law: How the Discovery of America Dispossessed Indigenous Peoples of Their Lands*. Oxford-New York.

ROBINSON III, Charles M.

(2005) *American Frontier Lawmen 1850-1930*. Oxford-New York.

ROIZEN, M.

(2003) „Navajo War“. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 390-391.

RONNANDER, C.

(2008) „Dodge, Henry“. U: FIXICO, Donald L. (ur.) *Treaties with American Indians: An Encyclopedia of Rights, Conflicts, and Sovereignty*. Santa Barbara-Denver-Oxford: 797-798.

SAX, R.

(2003) „Long Walk“. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 340-344.

SHAW FINDLAY, M.

(2003) „Apache Wars“. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 34-38.

SINGER, Sanford S.

(2000) „Comanche“. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 201-205.

SMITH, Eric R.

(2008) „Right of Conquest“. U: FIXICO, Donald L. (ur.) *Treaties with American Indians: An Encyclopedia of Rights, Conflicts, and Sovereignty*. Santa Barbara-Denver-Oxford: 944-945.

STERNGASS, J.

(2010) *Geronimo*. New York.

STUART, David E

(2000) *Anasazi America*. Albuquerque.

SWYGART, Glenn L.

(2003) „Medicine Lodge Creek Treaty”. U: BARRETT, Carole A. (ur.) *American Indian History*. Pasadena-Hackensack: 257-261.

THE EDITORS OF SALEM PRESS

(2000) „Desert Culture”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 230-231.

(2000) „Havasupai”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 258-259.

(2000) „Hohokam”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 262-263.

(2000) „Mogollon”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 348-349.

(2000) „Mojave”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 352-353.

(2000) „Pima”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 426.

(2000) „Publisher's note”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: V-VIII.

(2000) „Quechan”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 455-456.

(2000) „Tohono O'odham”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 515.

(2000) „Walapai”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 536.

(2000) „Yavapai”. U: THE EDITORS OF SALEM PRESS (ur.) *American Indian Tribes*. Pasadena-Hackensack: 561-562.

TRAFIZER, Clifford E.

(1999) *Exterminate Them: Written Accounts of the Murder, Rape, and Slavery of Native Americans During the California Gold Rush, 1848-1868*. East Lansing.

WALLACE, E. & ADAMSON HOEBEL, E.

(1976) *The Comanches: Lords of the South Plains*. Norman.

WATKINS, M.

(2008) „Frederic Remington“. U: BAKKEN, Gordon M. *Icons of the American West : From Cowgirls to Silicon Valley*. Westport-London: 231-276.

WILKINS, David E.

(2009) *Documents of Native American Political Development: 1500s to 1933*. Oxford.

ZIMMERMAN, Larry J.

(2008) *Native North America: Belief and Ritual, Spirits of Earth and Sky*. London.